

Serokê HADEP'a Stenbolê Av. Mahmut Şakar: Dewlet li pey heyfa têkçûna xwe ye

Ji ber qeyrana aborî,
PÎŞESAZIYA TIRKIYAYÊ
TOP AVÊT

■ Tirkiye jî para xwe ji qeyrana aborî digire û heta niha gelek febrîqe hatin girtin, 45 hezar karker ji kar hatin avêtin. Lê belê qeyrana li Tirkîyeyê ne bi qeyrana derve ve girêdayî ye. Li Kurdistanê jî aliyê aborî ve dewleta tirk gelekî tengjandiye. Dewleta tirk di sala 1994'an bi tenê bo şer 400 trilyon xerc kiriye. Di salên dawîn de qerza hundûrîn jî 4.2 katrilyonî derketiye 10.2 katrilyonî. (R.3)

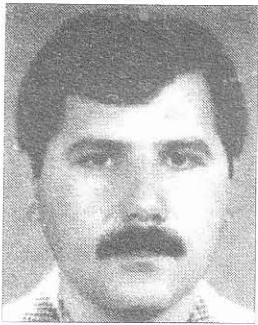

Lê pêvajoya ku gelê kurd îro tê de ye, ne pêvajoyeke ji rêzê ye. Pêvajoya hebûn û tunebunê ye. Giringî, dîrokîbun û neteweyîbûnê di nava xwe de dihevine. Sedema êrîşên li ser me bi vê yekê ve girêdahî ye.

Polîtîkaya fermî ya li ser HADEP'ê diyar e. Piştî ku partî girtin, li serê dewletê bû bela, dewletê dest jî vê rêbazê kişand. Niha dixwaze kelehê ji navê vegire û bi dest bixe. Doz û daxwaza teslîmîyetê hate kirin. Her wiha xwestin rola "İdris-î Bitlîsî" bi me bidin lîstin.

Ev sîstem, îro kurdên di nav sînorên xwe de û partiya wan HADEP'ê wekî dîl û rehîne dibîne. Li hemberî geşbûna PKK'ê dîn û har bûye. Lewre jî dixwaze êrîşan bibe ser van rehîneyan û tola têkçûna xwe hilîne. (R.8-9)

Azadiya WELAT

SAMI TAN

Teriya kerê û feraseta mêtingeran

Hinek kes îdia dikin ku weşana bi zimanê kurdî ne qedexe ye. Lê êrîşên li ser sazîyên ku li ser zimanê kurdî xebatê dikin, van gotinan pûç dikin.

Piştî ku kêşeya kurd kete rojeva cîhanê û hinek biryar ji hêla Parlamentoya Ewrûpayê ve hatin girtin, aqilmendên dewletê ketin nava keft û leftekê. Dîgel gili û gazinên ji Yekîtiya Ewrûpayê, niqaşên li ser nasnavê kurdan û taybetiya zimanê kurdî jî dest pê kir.

Di nava kurdan de gotinek heye, dibêjin: "Teriya kerê ye, ne dirêj dibe ne jî kurt." Mirov dikare vê gotinê ji bo nêzîktêdayîna rayedarên dewleta tirk a bo nasnavê kurdan jî bi kar bîne. Lê, têkoşîna gelê kurd a bi salan bêhemdî be jî hinek gav bi rejîmê dane avêtin. Lewre êdî gelê kurd serî hildaye, derfeta dikirandina çîroka "kart-kurt" nemaye. Ji ber vê yekê jî qedexeya li ser axaftina bi zimanê kurdî, ku di pratîkê de rê li ber girtin, ne pêkan û qedexeyêke dîrî aqilan bû, hate hildan. Her wiha rejîmê ji devê serokwezîr û cigirê wî "rastiya kurdan" nas kir.

Lê xwediyên rejîmê û aqilmendên wan tu caran bi temamî dev ji çîroka "kart-kurt" bernedaye. Van rojên dawîn em ji devê gelek nivîskarên tirk heman çîrokê dibihîzin. Bi taybetî nivîskarên Roj-

nameya Cumhuriyetê bi awayekî şermoke heman çîrokê tînin rojevê û vê çîrokê hejrayî lêkolînê dibînin.

Ji bilî vê, tiştê ku nivîskarên tirk van rojên dawîn pihêtê pê girtiye û bernadin, tevliheviya zimanê kurdî û nasnavê kurdan e. Ew dîtîna di civîna dawîn a MGK'ê de jî hêla generalên tirk ve jî hate dikirandin. Li gorî generalên tirk bi dehan zaravayên kurdî hene, jixwe kurdî ne ziman e, lê loda peyvane; ew peyv jî ji zimanên derdorê hatine girtin. Ev gotin bo kurdên xwenas dikarin bibin mijara henek û qerfan, bi tenê hinek kesên xwenenas dikarin bi van gotinan bixapin. Rêkûpêkî û reseniya zimanê kurdî jî hêla hemû kesên ku hinekî pê dizanin ve tê pejirandin. Dîgel ev qas çewsandin û berbendkirinê zimanê kurdî reseniya xwe daye çespanandin. Bi dehan kovarên ku bi kurdî derdikevin, rojnameya di destê we de û televîzyona ku bi milyonan kurd lê temaşe dikin van gotinan pûç derdixin.

Li aliyê din hinek kes jî sazîyên ku gelê kurd ji bo danîna wan gelek bedel dane û hê jî didin wekî mînak nişan didin

û bi vî hawî jî îdia dikin ku weşana bi zimanê kurdî ne qedexe ye. Biryarên weşariyên wezîrên dewletê û êrîşên li ser sazîyên ku bi zimanê kurdî weşanê dikin, wan gotinan pûç dikin. Berpirsê pîrbûna devok û zaravayan mêtinger in, heke ne ji zor û zilma wan bûya dê zimanê kurdî jî zû ve yekîtiya xwe pêk bîniya. Heke mirov bûyerên çend rojan bîne bîra xwe, dê ev yek diyar û zelal bibe. Hê berî niha bi çend rojan, polîsên tirk bi vê mebesta astengkirina kursên bi zimanê kurdî bi ser NÇM'ê û Înstîtuya Kurdî ya Stenbolê de çûn. Gelek radyoyên herêmî jî ber ku stranên bi kurdî weşandin, hatin girtin.

Her wiha êrîşên xebatkarên li ser rojnameya me tê zanîn, ketina rojnameya me bo OHAL'ê hê jî qedexe ye. Li dadgehên xweparastina bi zimanê kurdî qedexe ye. Lewre jî hevalên me ji mafê xweparastinê bêpar ceza distînin. Du hevalên me hê jî girtî ne. Heftaya çûyî jî du hevalên me bêyî sedem hatin derdestkirin û piştî çend rojan hatin berdan. Ew mînak bi tenê bo nişandana derewan bes in.

Mukîrhatina artêşa tirk

FRECÊ HEMÊ FREC

Ferhengok

ajdan: êzdan (filizlenme)	mînak: nimûne (örnek)
ajotkar: şofêr	nigashi: hayalî, sanal
baskokirin: kolunu kanadîni kirmak	nik: cem, bal, hindê
bişîk: doktor	pêgeh: kapsam, alan
çewsandin: baskî, sindirme	pergal: sistem
dadger: hakîm	pêşangeh: sergî
daxbar: xemgîn, diisoj	pêvajo: doman (süreç)
dêmanî: yerleşik	radestkirin: teslîmkirin
derdestkirin: binçavkirin (yakalama)	rastmal: yastıkaltı
desthilatdar: serdest (egemen)	rêpivan: qaide (kural)
dilsofi: dilşewatî	rist: rol, erk
dilsozi: bağlılık, sadakat	sazûmankar: organizator
erdnigarî: cografîk	serdem: heyam (dönem)
erjeng: tirsnak (korkunç)	sosret: ecêb, rezîl
gef: hereşe, tehdît	sotin: şewitandin
gilaz: gerdan	şewaz: üslûp
hincet: gerekçe	têkçûn: yenilgi
kargeh: işyeri	tewangbar: bükümlü
keleh: kale	xalxalok: sosik, kêzika biharê
komkuji: qetlîam	xwegorîkirin: xwefedakirin
kujer: qatîl	xwepereş: bencil, bireyci
lay: alî, hêl	zagon: qanûn

Artêşa tirk êdî wê li pey hev derbarê pîrsgirêka kurdî de li xwe mukîr bê. Disa dixuyê ku artêşa tirk dê helwesta xwe ya li hemberî gelê kurd neguhere. Her wiha helwesta siyasetmedar, zanyarên tirk û çapemeniya tirk jî bi gavavêtina artêşê ve girêdayî ye. Gavavêtina artêşê jî wê ji bêgaviyê pêk bê.

Çûna Îtalyayê ya Serokê Giştî yê PKK'ê Abdullah Öcalan li Tirkîyeyê û cîhanê dengê mezîna veda, gelek pêşveçûnên girîng derketin holê. Gelek bûyerên sêyî rû dan. Derûniya kevneperest û nijadperestan li hev ket. Tirkên xwedî "Apofobî" sewsî bûn û ev rewş hîn jî didome. Sewsî di hundirê artêşa tirk de jî pêk hat. Lê zêde xwe neda der. Artêşa tirk li vî alî û li wî alî dest bi çavtirsandin û fortan kiriyê. Her wiha dewleta tirk bi daxuyaniyan li nêzîktêdayîna xwe ya li ser gelsa kurd mukîr tê. Yek ji wan jî di 5'ê berfanbarê de pêk hat. Daxuyaniya artêşa tirk wekî "Nîrxandina li ser terora PKK'ê" di hemû rojname û TV'yan de derket.

Rojnameya Milliyetê: "Artêş: Perwerdeya kurdî nabe" Li gorî rojnameyê, di vî warî de nîrxandineke taybet e û têkildarî çûna Serokê PKK'ê Abdullah Öcalan a Îtalyayê ye. Artêşa tirk di daxuyaniya xwe de li ser zimanê kurdî jî ve nîrxandinê dîke:

"Perwerdeya zimanê kurdî û weşana TV'yê di pratîkê de ne pêkan e, lewre zimanê kurdî jî pênc zaravayan pêk tê. Di vê daxuyaniyê de xaleke balkêş jî ev e: Ji kîjan binyadê tîn, bila bîn, hemwelatîyên me dixwazin li kîjan dibistanê bixwînin, dikarin bixwînin, di hilbijartina pişeyên xwe de azad in. Tu astengî li ber bikaranîna zimên û navan nîn e."

Dem a ku mirov li rewşa wan û vê daxuyaniya wan dinêre niqteyên

3. Di demên wisa girîng de siyasetmedarên tirk piştî ku artêş helwesta xwe diyar dîke, daxuyaniyan didin. Ji bo pêşveçûnên nû, siyasetmedar li benda daxuyaniyên artêşê dimînin. Ji qeyrana Sûriyeyê vir de ev rewş zelaltir bû.

4. Eger artêşa tirk helwesta xwe ya li hemberî gelê kurd biguherîne siyaset tirk, zanîngeh û medyaya wê di îflas bike.

Di warê zanyarî de bi taybetî zanîngehên tirk, hebûna zimanê kurdî înkâr kirin. Li gorî daxuyaniya artêşa tirk zimanê kurdî jî pênc zaravayan pêk tê. Hejmarra zaravayan çî be jî, li gorî artêşê zimanê kurdî jî zaravayan pêk tê û ve yekê dipejirîne.

Me li jor nîrxandinên artêşa tirk ên derbarê nasname û hebûna gelê kurd de bi çend xalên şîrove kirin. Artêş dibêje bi zimanê kurdî perwerde û weşana televîzyonê ne mimkûn e. Ji ber ku gelek zarave di kurdî de hene; zimaneke yekgirtî nîn e. Em dibêjin ger ziman serbest be wê yekîtiya zimên pêk bê. Em lavya ji tu kesî nakin û li ber tu kesî nagerin. Ger we fêm kiribe demokrasî û aşî bo tevaya însanan baş e. Rojên ku em dê azad bibin nêzîktir bûne û gelê me dê bi hêza xwe mafên xwe bi dest bixê. Zanîngehên bi zimanê kurdî lêkolînan bikin; hejmarra MED TV'yan wê zêde bibe; rojnameyên ku bi zimanê biyaniyan bi mêvanî derdikevin wê veguhezin kurdî.

Derûniya kevneperest û nijadperestan li hev ket. Tirkên xwedî "Apofobî" sewsî bûn û ev rewş hîn jî didome. Sewsî di hundirê artêşa tirk de jî pêk hat. Lê zêde xwe neda der.

balkêş derdikevin holê.

1. Divê pêşî, mirov li helwest û gavavêtinên wan binêre. Hêlên bo demokrasîyê û mafên mirovan hene an tune ne? Naskirina nasnameya kurdan heye an tune ye? Ji dil in an li pey xapandinê ne? Divê em vê binîrxînin.

2. Rayedarên dewletê her çiqas bibêjin me di warê demokrasîyê û mafên mirovan de gavên mezîna avêtine jî, serdanpê derew e. Çima? Ger li welatekî şerekî ku bi dehan salan in didome, hebe, çawa mirov dikare qala nîrxên mirovahiyê bike? Kes nikare tu wateyê bide van daxuyaniyên wan

Ji ber qeyrana aborî,

Pîşesaziya Tirkiyeyê top avêt

Ev demeke dirêj e ku qeyrana aborî xwe li bin guhê çihana global xistiye. Ji ber qeyrana aborî hilberîna gelek kargeh û febrîqeyan li welatên Rojhilata Dûr û welatên Ewropayê û her wiha yên li Rojhilata Navîn hate rawestandî. Bêguman, ev qeyrana aborî, ji ber tengjiya siyasî û iktisadî ya sermayeyê tê pê.

Berî vêga bo aboriya Rojhilata Dûr pilingên Asyayê dihate gotin. Ji ber hilberîna bêpergal qeyranakê xwe lê pêça û vê qeyranê bandor li gelek welatan kir. Bêguman ne tenê qeyrana Rojhilata Dûr, ev demek dirêj e ku li Rûsyayê jî qeyranekê aborî serdest e. Berî vêga li Rûsyayê jî ber qeyrana aborî develasyon (kêmkirina nirxa diravan) pêk hatibû.

Tirkiyeyê jî para xwe ji qeyrana aborî digire û ji niha ve biryara rawestandîna gelek febrîqe û ji kar avêtinan tê girtin. Lê belê divê bê zanîn ku bi temamî qeyrana li Tirkiyeyê ne bi qeyrana Rojhilata Dûr û Rûsyayê ve girêdayî ye. Wekî tê zanîn şerê li Kurdistanê jî aliyê aborî ve dewleta tirk gelekî tengjandîye. Wekî mînak dewleta tirk di sala 1994'an de bi tenê bo şer 400 trilyon xerc kiriye. Ew pere jî ji derve biqerz (deyn) hatine stendin. Lê bi tenê di salên dawîn de qerza hundirîn ji 4.2 katrilyonî derketiye 10.2 katrilyonî. Qerza derva jî di sala 1990'an de ji 41 milyar dolarî derketiye sed milyar dolarî. Her wiha enflasyona li Tirkiyeyê di ser hemû dewletên cihanê re ye. Dema mirov enflasyona hemû welatên Ewropayê bide ser hev jî bi qasî enflasyona Tirkiyeyê nabe. Ev yek jî aliyê gelek rayederên dewleta tirk ve jî hate zimên.

Li aliyê din bi pêvajoya Susurlukê re jî gelek tiştên balkêş derketin holê. Bi Susurlukê hate ditin ku dewleta tirk ji aliyê çeteyan ve tê birêvebirin. Butçeya dewletê di destê rantkaran de ye. Dema rantkar jî ber parvekirina pereyên ku ji ber şerê li Kurdistanê bi dest dixin li hev nakin, di warê siyasî û aborî de dewleta tirk beramberî qeyranan dimîne. Wekî mînak piştî ku Korkmaz Yiğit hate girtin dewleta tirk bi tenê bi kasetekê 8 milyar dolar kete zirarê. Ji aliyê din ve di wê pêvajoyê de dê dewleta tirk ji ÎMF'yê jî 9 milyar dolar kredî bistendina lê piştî qeyrana kasetê ÎMF'yê jî gava xwe paş de avêt û krediya bo Tirkiyeyê da iptalkirin. Ji aliyê din ve dewleta tirk bi tenê jî ber bêdengiya xwe ya der barê Kormaz

Yiğit de di navbera sê rojan de ji borsayê 5.5 milyar dolar ji faizan 966 milyar dolar û ji rezervên Banka Navendî milyarek û 265 dolar kete zirarê. Belê bi vê yekê faîz jî % 132'an derkete %150'an. Van rûdanan bandor li ser bihayê holdîngên mezin jî kir. Wekî mînak şirketên ku di 11'ê sermawezê de buhayên wan 10 katrilyon 75 trilyonî bû di 12'ê sermawezê de daketin 8 katrilyon 624

trilyonî. Digel van rûdanan di warê sektora pîşesaziye de jî li gorî îstatistikên DİE'yê halê hazir hilberîn hatiye rawestandî. Li gorî îstatistikê, par di hilberîna pîşesaziyan de ji %13 pêşketin hebûye, lê li gorî îsal û ji ber tesîra qeyranê hilberîn daketiye % 0.5'an.

Bêguman encamên vê qeyranê bêhtir wê tesîrê li ser kedkar û karkeran bike. Jixwe di van rojên dawîn de tesîra xwe nişan daye jî. Di navbera hefteyekê de gelek şirket û sektoran hilberîn dan rawestandî û bi hezaran kes ji kar hatin avêtin. Li Tirkiyeyê piştî qeyranê bi awayekî gelemperî di warê tekstîl û metalê de 45 hezar û 700 karker û karmend ji kar hatin avêtin û li dora 1700 şirketan jî îflas kir û her wiha ji hilberîna di sedî sed de, ji sedî 35 tê daxistin. Ji ber protestokirin û şermezarkirinê jî niha ve gelek sendîqe û parazgehên komeleyên karkeran dest bi çalakîyên xwe kirine. Li gelek cihan grevê dest pê kiriye û xwepêşandanên tîndarxistin.

AZAD ALTUN

AGIRÊ HUNDIR GURTIR BÛ

Dem a ku mirov behsa qeyrana aborî ya li Tirkiyeyê bike divê ji binî ve bi qeyrana Rojhilata Dûr û Rûsyayê ve neyê girêdan. Bi tenê tesîra derveyî qeyrana aborî ya Tirkiyeyê kurtir kir. Wekî tespîtekê mirov dikare bibêje ku agirê hundirîn jî aliyê piştigiriya derve ve hate gurkirin. Êdî ev agir dê bandorê li ser gelek kesan bike. Jixwe di salên dawîn de kedkar û karkeran di warê hatin û qezencan de têra xwe zirar dît. Mehmiza wan bi awayê rasteqînî hê jî di asta salên 1990'î ye. Îro karker 100 milyon karmend jî 80 milyonî distînin. Lê belê lêçûyînen malbatake ku ji çar kesan pêk tê, li dora 190 milyonî ye. Agirê ku xwe li kedkaran pêça ber bi sermayeyê ve diçe. Belkî sermaye yekem car e ku beramberî agirekî wisa dimîne lê ev bi salan e hilweşîna di çandiniyê de, ber bi tunebûnê ve çûyîna sewalxwedîkirinê û tîkçûyîna di her warî de tê zanîn. Lê di nav van hêmanan de qerzan, aboriya Tirkiyeyê ber bi topavêtinê ve bir. Tirkiye di nav dewletên cihanê de dewleta herî zêde qerzdar e. Qerza bo derva li dora 100 milyar dolarî ye. Ji ber van qerzan ji sedî 90'ê hatina xwe dide faizan. Valahiya di deynên derve de bi hejmareke rekor yanî 23 milyar dolarî li pêşiya her kesî ye. Bo xebatkaran jî butçeyê di sala 1990'î de di sedî de 40 hatibû veqetandin, lê di sala 1998'an de para bo xebatkaran di sedî de 23'ê ye. Enflasyon di ser ya her kesî re ye. Neyeksaniya di warê parvekirina dahatinê de zêdetir dibe. Hêza stendîna tîk diçe û malên ku tîndarandin di dest de dimînin. Di sala 1997'an de dolar 105 hezarî bû lê îro 300 hezar e. Bi awayekî gelemperî ev yek rê li ber tîkçûyîna jiyana kesên bindest vedike.

Divê mirov çêli piştigiriya dewletê ya bo rantkaran jî bike. Sûbvansiyon û primên bo çandiniyê hatin rakirin. Qeyranekê mezin xwe li hilberîneran pêça. Hemû bergiriyên bo rastkirinê bêkêr derketin. Ji ber ku bi tenê teşîs ne rast bû. Belê nexweşîna ku qeyranan diafirîne politikaya şidetê ya li dijî kêşeya kurd e. Heta ku ev şer hebe dê aborî jî sererast nabe.

HÜSEYİN DENİZ

Di meha Kewçerê de tekstîl di % 21 tîk çû

Hilberîna pîşesazî	(%)	(%)
Kewçer		Rêbendan-kewçer
Sektora pîşesaziye a giştî:	0.5	4.7
Pîşesaziya madenî:	2.1	8.6
Pîşesaziya îmalatê:	0.3	3.8
Pîşesaziya qûd:	10.4	7.5
Pîşesaziya mensûcat:	-21.0	-14.6
Pîşesaziya çap û kaxizan:	0.2	4.7
Pîşesaziya kîmyewî:	5.9	2.6
Pîşesaziya bi kevir û erdê:	11.4	5.7
Pîşesaziya bîngêhîna metalê:	-7.2	-0.5
Pîşesaziya mekîneyan:	0.4	11.4
Sektora enerjîyê:	1.4	9.4

Tesîra qeyrana aborî li ser kedkar û kargehan

- *Di sektora tekstîl û metalê de hilberîn rawestiya.
- *Santrala Mensucat a Edirneyê hate girtin 2 hezar karker bêkar man.
- *Ji Park tekstîlê hezar karker hatin avêtin.
- *Li Gebzeyê jî 14 kargehan 1538 karker hatin avêtin.
- *Ji Sektora Testîlê ya Denizliyê 10 hezar karker hatin avêtin.
- *Şîşe Cam û Paşabahçeyê jî hilberîna xwe ji sedî 35 dadixe.
- *Li Ceyhanê Ceytaşê tê girtin 650 kes bêkar dimînin.
- *Li Entabê jî 120 hezar karkerî 12 hezar karker ji kar hatin avêtin. Hilberîn dakete %30'î.
- *Tofaş Pailo hilberîn rawestand. Renaultê hilberîn kêmkir.

- *Ji Sankoya Entabê 2500 karker hatin qewirandin.
- *Li Edenê dê heta sersalê 5 hezar kes ji kar bînin avêtin.
- *Li İzmirê 300 şirket hatin asêkirin. Sê hezar kes bêkar ma.
- *Ji Odeya Pîşesazî ya İzmirê 416 şirket veqetiyan.
- *Li Bursayê 410 firma hatin girtin û zema bo karkeran hate iptalkirin, nêzi 60 hezar karker dest bi grevê dikin.
- *Li Çorumê 5 febrîqe hatin girtin. Li dora 500 karkerî bêkar ma.
- Hinardeya hêkan a salê jî 20 milyon dolarî, kete di sedî de 20'an.
- *Li Meraşê li dora 15 hezar kes wê bêkar bimînin. Di navbera mehekê de wê tesîsên mezin bînin girtin.

Cejn û şahiyên di nav kurdan de

Di dîroka civakan de gelek bûyer û rûdanên pîroz û guherkar hene. Ev bûyer di dîroka civakan de bi gelek ristên mezin radibin û gel an jî netewe ji rêç û şopa ku hetanî wê rojê dabûne pey, vediqetin û berê xwe didin rêç û şopên din. Bo nimûne, di pêşengiya Spartakîs de têkoşina Gladyatoran a li dijî pergala koledar; li Frensayê şoreşa 1789'an ku di bin pêşengiya çîna birjûwa de pêk hat; Şoreşa Sovyetê. Netewe û gel jî ji bo ku dilgeşiya xwe der bibin û van rojên pîroz ji bir nekin, di salvegera van bûyerên navborî de şahiyên li dar dixin.

Şahî û cejnên neteweyî hene û yêner gerdûnî hene. Bi piranî cejn û şahiyên gerdûnî rengên olî dihewînin. Bo nimûne, di nava misilmanan de Cejna Remezanê, di nava îsewîyan de jî Noel mînakên şênber in. Lê cejnên ne olî, lê digel vê jî gerdûnî hene. Wekî mînak Newroz, têkoşina Sparakîstan, Şoreşa Birjûwa ya Frensayê. Mesela, Newroz wekî cejna kurdan a neteweyî tê pejirandin. Lê piraniya gelên Rojhilata Navîn û deverên din bi dilgeşî wê pîroz dikin.

Ji bilî Newrozê di nava kurdan de gelek cejn û şahiyên din jî hene. Ev çalakiyên ku bi gelemperî xwedî rengên sosyalî û çandî ne, li hin herêman têne zanîn lê li hinek herêman nayêne zanîn. Dema ku mirov bi hûrbîni û baldarî li naveroka wan mêze bike, diyar dibê ku ev cejn zêde motifên îslamî di xwe de nahewînin. Heta li gorî hinek lêkolîneran di cejn û şahiyên kurdan de bi piranî rengên ola Zerdest her wiha Êzîdîtiyê berbiçav in. Mesela, di gelek cejnên kurdan de agir yek ji hemanên bingehî e. Lê li gorî Îslamê ev yek wekî agirperestî tê dîtin.

Cejna Tolan (toldan)

Ev cejn di nava kurmancan de bi navê Cejna Toldan, di nava Êzîdî û dimil (kird) an de bi navê "Cemayî" û "Roja Ziyar" tê zanîn. Li gorî lêkolînan peyva toldan ji tolhildanê tê. Li gorî hin gotegotan di nava kurdên Zerdûştî de wê rojê Hûşeng agir peyda kiriye û dîsa di heman rojê de keyayê kurd Ferîdûn Dehak tîk biriye. Lewre jî ev cejn di salvegera vê rojê de tê pîrozkirin.

Bi pey Î. Nûrî Paşa cejnên bi navê "Dera Mezinan" (Deriyê Mezinan) "Kaksil" jî ji serdema Ferîdûn mane. Ev cejn bo kesên leheng û qenc têne pîrozkirin.

Cejna Roja Ziyar

Celadet Bedirxan di hejmeta 42. ya Kovara Hawarê de li ser cejnên "Cemayî" û "Roja Ziyar" radiweste. Ev cejn bi taybetî di nav Êzîdîyan de bi dilşadî têne pîrozkirin. Di vê rojê de kurdên Êzîdî cilên qeşeng li xwe dikin û li qadekê li hev dicivin. Hemû malbat xwarinên ku amade kirine, li cihekî datînin. Piştî ku navrojê xwarin, dîlanê gerandin; stran têne strandin, helbest tînxwandin, çîrok têne vegotin. Ev cejn bi naveroka xwe

Dîmenên ji şahî Kosegelî û Beranberdan

kultûrî ye. Ev cejna ku rengê geştê di-de, di nava hêşinayîyê de bi aşî û biratî têne pîrozkirin.

Celadet Bedirxan di dawiyê de vê nîrxandinê dike: Îro her çiqas kurdên Êzîdî û zaza her çiqas jihev hatibin dîrxistin jî bi heman naverokê vê cejnê pîroz dikin.

Cejnên li Dêrsimê

Nûrî Dêrsimî li ser cejn û mîhrîcanên vê herêmê wiha dibêje: Li gorî salnameya Rojhilat di serê heyva berfanbarê de li dû hev sê rojan rojî têne girtin. Piştî rojiyê şahiyên mezin têne lidarxistin. Ev şahî li ber dilê kurdan gelekî mezin û pîroz e. Lewre bo Zerdûşt têne lidarxistin.

Cejna Xidir-ilyas (Xidirelez)

Di dawiyê meha rêbendanê de sê rojan rojî têne girtin. Di navbeyna van rojan de keç avê venaxwin. Li gorî baweriyê wan xort dê di xewnê de avê bidine wan û heman xort dê bi wan re bizewicin. Piştî rojiyê ardê bi navê qawît ku ji ge-

nîmê sorkirî yê hêrandî çêbûye, dikin tasîkekê û tasîkê li cihekî bilind datînin, li dora tasîkê mûmên vêxistî rêz dikin. Wê şevê li Xizir dipên. Sibetira dinê qawît bi rûn û hingiv çêdikin û li çîmaran belav dikin.

Şahiya Şêx Hadî

Turbeya ku ji bo damezirînerê Êzîdîtiyê, Şêx Hadî hatiye avakirin, ji aliyê misilmanan di 1414'yan de ve hate rûxandin. Piştî hengekê ev turbe ji nû ve hate sazandin. Êzîdî bo hec di dawiyê meha rezberê de diçin serdana vê turbeyê. Ev ayîn bi amûrên muzîkê yêner wekî; dahol, zirne, def û bilûrê têne kirin.

Minorsky li ser vê ayînê wiha dibêje: "Êzîdî her sal di 23'yê rezberê de ayînên olî li dar dixin. Bi şev meşale têne vêxistin, muzîkjen amûrên muzîkê dijenin, bi ilahiyên olî bawermend bawerîya xwe bi cih tînin."

Kosegelî

Biharê di navbera 2030'yê adarê de tê lidarxistin. Di vê demsalê de hin sewal diçin berhev û hinek jî dizên. Pîrozbahî wiha ye: Bi rûpoşekî kulavî rûyê mêrekî bi dest û pê têne pêçandin. Li ser serê wî du striyên di tanga hev de têne çikandin. Di bin striyan de du guh têne çêkirin. Her wiha tevgirêdana wî jî li gorî rûpoşê e. Di nav lingên wî de ji kulavê hişk hacetê mêraniyê têne çêkirin; binê çoka wî bi rîşîyan hatiye xemilandin; li paş wî teriyek heye. Dîsa di destê wî de çovek heye. Lê bi kincên jinan ên gelêrî xwe tevgirêdaye. Serê xwe bi şareke kesk, sor û zer girêdaye.

Şahî wiha dest pê dike: Pêşiyê Kosegelî bi muzîkê re dest bi reqs û listikan dike. Dûre li jina xwe digere. Piştî ku jina xwe dibîne dest bi qêrînê dike, dîde halanan. Jina wî jî nêzîkî wî dibê û dest bi teqlîta tewliyê zayendî dikin. Bi muzîkjen û komekê re dest mal bi mal digerin, bexşîşan berhev dikin.

Dem a ku Kosegelî têne gerandin: carna du kom li hev rast tînin. Di navbera herdu

koman de bi ço û daran pevçûn dest pê dike. Di encama van pevçûnan de carna birîndarbûn û mirin jî rû didin.

Şahiya navborî di nav xwe de bi rêzê rêçîk e. Bo nimûne divê kesên ku di dilqê Kosegelî û jina wî de ne neyên naskirin. Tenê kesên ku şahiyê li dar dixin wan dinasin. Ev listik carna ji aliyê şênîyê gelek gundan ve bi hevbeşî têne lidarxistin.

Beranberdan

Şahiya beranberdanê ku di demsala payîzê de pêk tê bi navê Şahiya Şivanan jî tê zanîn. Ji bo ku mî di demsala zivistanê neyên ber beran, divê ev yek dereng pêk bê. Lewre jî beranên ku sor bûne di meha tîrmehê de bo sê mehan ji kerî têne veqetandin.

Beranên ku ji kerî têne dîrxistin bêrin sor dibin, mî jî li pey beranan digerin. Ev şahîya ku di meha kewçêrê de pêk tê bi vî rengî ye: Beran pêşiyê têne şuştin, dawên wan bi dawrîşîyan têne xemilandin, li ser qilochên wan neyên û sêv têne girêdan. Piştê şênîyê gund beranan ber nava kerî didin. Her wiha keç, xort, jin û zarok jî xwe bi çekên qeşeng girê didin û dixemlînin. Dîsa xwarinên cur bi cur têne çêkirin û li qada Beranberdan an jî li qeraxa avekê têne amadekirin. Di vê kêliyê de beran pir bi heyecan û hêrs in. Gundî kom bi kom bi muzîkê re beranan ber bi kerîyan dibin. Dem a ku beran berê xwe didin kerî jî nav kerî hin mî ber bi berên diçin. Di nav şênî de baweriyekê balkêş heye. Li gorî rengê mîhên ku carna pêşîn ji nav kerî derdikevin li ser rewşa zivistanê wê salê texmînan dikin. Li gorî baweriyê ger rengê miha ku pêşîya giştan ji nav kerî derketiye tarî be, zivistanê zêde xedar be û demsalê bêberf derbas bibe. Lê ger vekirî be zivistanê bi berf û bager derbas bibe.

Dem a ku beran dikevin nava kerî û dest pê dike, muzîk têne jenandin û xwarin têne belavkirin.

MEMED SERHEDÎ

Çavkanî: Arya Uygurluklarından Kürtlerin (Selahattin Mihotulî).

Kürt Tarihi ve Uygurluğu (Cemşit Bender)

Kurdî: Zimanekî Îndo-Ewrûpî (I)

Kurdî endamê koma zimanê Îndo-Îranî yê ku koma şaxeke malbata Îndo-Ewrûpî ye. Malbata Îndo-Ewrûpî li ser rûyê cîhanê malbata herî mezin a zimên e.

Zimanê kurdî jî her wekî zimanê farisî di nava zimanên beşa rojavayê Îranê de cih digire. Zimanên mîna îskîtî, avestayî û ji zimanên nûjen jî paştoyê ku afganî bê dipeyivîn zimanên beşa rojhilatê Îranê yê malbata Îndo-Ewrûpî pêk tînin.

Kurdî, aşkanî (partî), pehlewî, belûcî û mazandarânî ji beşa bakur a zimanên rojavayê îranê ne, li aliyê din farisî û farisiya dema navîn (pehlewîya sasanîyan) ji beşa başûr a zimanên rojavayê îranê ne.

Di demên kevnare de şaxa rojava ji zimanên wekî farisiya kevn û medî pêk dihat. Tê gotin ku kurdî ji medî zêdetir nêzî farisiya kevn e.

Ji aliyekî din ve, kurdî (rojavayî) û osetî (rojhilatî) zimanên bakurê Îranê pêk tînin. Li Tirkiyeyê (li bajarên Bilîs, Erzerom, Qers û Antalyayê) û li Gurcistanê li dora 6 sed hezar kes bi zimanê osetî dipeyivîn. Çavkaniyeke peyitandî bo hejmara teqez a kesên ku bi kurdî dipeyivîn nîn e. Serjimara kurdan di navbera 20-40 milyonî de diçe tê. Ev tabloya li jêrê xebata Hassanpour (1992) ji xwe re bingeh digire. Ew xebat, li gorî texmîna neteweperwerên kurd serjimara kurdan a sala du hezarî nişan dide.

Welat	serjimar (M.)	kurd M. (rêje)
Îraq (c)	23.753	6.65 (%28)
Tirkiye (a)	67.748	15.58 (%23)
Îran (b)	74.644	11.94 (%16)

Îndo-Ewrûpî

I
Îndo-Îranî

I	I
Hîndî	Îranî
I	I
Sanskritî	I
	I
	Rojavayî
	Rojhilatî

I	I	I	I
Farisiya kevn	Medî	îskîtî	Avestayî

Sûriye (d)	17.328	1.90 (%11)
Sovyetistan (e)		0.73

Bi giştî 36.800 milyon Serjimara kurdan di sala du hezarî de (a) Kendal (1980) (b) Ghassemlo (1980) (c) Vanly (1980) (d) Nazdar (1980) (e) Kendal (1980)

Kurdî û farisî

Zaravayên Kirmancî-kurdî (1) (kurmancî/soranî û zaza/goranî di nava yên din de) gelek aliyên zimanên kevn ên îranê parastine. Lê belê taybetiyên rêzimanê yên mîna tewangbariyê di kurdî de heye, di farisiya nûjen de nayê dîtîn. Kurdî di zaravayên xwe de dirûvê cuda yê tewangbariya dem/dirûv nişan dide. Tewangbarî di zimanên rojhilatê îranê yên wekî paştoyî (Kalbasi 1988) de jî hatiye

destnîşankirin, lê ew di zimanê farisî û zimanên pêşrewên wî de tu car bi sergihayî bi pêş neketiye. Ev tewangbariya di paştoyî de jî dibe ku ji ber tîkiliya wî zimanî ya bi zimanên hîndî û pamîrî re be. Her wiha tewangbariya di kurdî de jî dibe ku ji ber bandora zimanên kawkasî (wekî hurî) be ku li herêmê pê dihat axaftin. Bîngeha tewangbariya kurdî hêjayî lêkolînê ye. Tiştê balkêş di warê ergatîfiya kurdî de ev e ku du zaravayên kurdî kurmancî (Bakur) û soranî (Başûr) dirûvên ji hev cuda yên tewangbariyê dinimînin (Bulut 1995). Tewangbariya dema borî ya lêkerên gerguhez a soranî ku şan bi şanî tevgera cînavkên kurtkirî ye di xebata "Friend 1985" hatiye gotûbêj kirin. Lê tewangbariya di kurmancî de rêpîvaneke bînesazî ye ku dai navan de û di kişandin û teşegirtina lêkeran de xwe dide der (Matras 1992). Li gorî Dorleijn tewang-

bariya zaravayê kurmancî bi tunebûnê re rû bi rû ye.

Di farisî de qertafa /ra/ ya diyarkeriya bireseran pêgeha peyvên vî zimanî firehtir dike. Ew yek di kurdî de nîn e, lewre jî kurdî jî vî mafî bêpar e. Ew diyarker di tirkî û zimanê ûrdûyî de jî xwediyê heman rolê ye. Dibe ku hebûna vê qertafê di zimanê farisî de ji ber tîkiliya wî ya bi zimanê tirkî û moxolî re be.

Cudatiyeke din a di navbera kurdî û farisî de hebûna cînavkên qertafî ya di soranî de ye ku ew yek tîkildarî tewangbariya kurdî ye. Bi qasî ku ez dizanim taybetiyeke bi vî rengî di farisiya kevn de jî nehatiye dîtîn.

Cudatiya zayendê jî di zaravayên kurdî yên mîna kurmancî de hatiye parastin ku ew xislet jî di farisiya nûjen de nîn e.

SIAMAK REZAEI DURROEI
Werger ji îngilîzî Samî Berbang

Tirk û Ewrûpa

NEJDET BULDAN

Gelo kî dizane ku Tirkiye çî dixwaze? Erê Öcalan hate Romayê an jî bi awayê ku ew dibêjin li Romayê hate girtin. Ew dawet û şahiya dagirkeran vala derket. Li gorî gotinên wan pêwîst bû ku Îtalyayê Öcalan teslîmî Enqereyê bikira. Dîsa li gorî gotinên wan ew qatîlê sih hezar însanî ye û gelek gotin, nivîs û biryarên gemarîtir. Derew û gemarî li gorî rewşa Tirkiyeyê ne.

Tiştê herî balkêş ev e ku Tirkiye cezayê mirinê ji zagonên xwe rakira tîrsek ji bo Öcalan hebû. Îtalya Öcalan dida Tirkiyeyê an ne, ew mijareke din e. Lê belê hingî tirk dê piçekî biheq bûna. Tirkan cezayê daleqandinê ranekir. Sedem çî ye? Sedem ew e ku daxwaza tirkan darizandina Öcalan nebû. Tirkan dixwest ku Öcalan parçe parçe bikin. Ew tişt jî li nik Ewrûpiyan hovîti ye, barbarî ye. (Bê guman sedema nedana Öcalan bi tenê cezayê mirinê nebû, polîtîk bû. Lê ji bo demekê em ê li ser van gumanan bisekinin.)

Niha agirbesta PKK'ê ya yekalî dimeşe. Li ser vê agirbesta yekalî bangên navneteweyî jî hene ji bo Tirkiyeyê. Yekîtiya Ewrûpayê û hemû saziyên wê gazî Tirkiyeyê dikin ku şer rawestîne. Dagirker ji wan bangan re guhên xwe digirin. Hem qala aştiyê dikin hem qala kuştina sih hezar mirovî û wêrankirina "Güneydoğu" yê dikin, dibêjin 'heya niha sed milyar dolar li vî şerî hatiye serfikirin' û tiştên dîtir... Dema mirov dibêje: "Baş e, fermo agirbestê pêk bîne.", ew dibêje: "Na emê şerê xwe berdewam bikin." Bi van gotin û kirinan jî mirov baş dizane ku niyeta tirkan ne aşti ye. Hêviya wan xelaskirina şoreşekê ye. Komkujiya miletekî ye.

Serokomarê wan bi fermî li Awistûryayê jî got ku pirsgirînga kurd çinîne. Lê Ewrûpî jî jê re dibêje: "Me fêhm kir ku li Tirkiyeyê pirsgirînga kurd tune ye. Lê belê pirsgirînga kurd li hemû deverên Ewrûpayê ye. Problema me ye jî..." Rojnamevanên cîhanê dibêjin ku rûyê Demirel sor bûye. Bi rastî ew rûsorbûn nîn e. Rûreşî ye ji bo Tirkiyeyê.

Darizandina birêz Öcalan a navneteweyî gumaneke sist e. Loma dadgeheke wisa heke Tirkiye jî di kursiya gunehbaran de nebe, Öcalan wê dadgehê napejirîne. Serokê PKK'ê qebûl jî bike, kurdên welatparêz li ber

nayên. Bi dîtina min darizandineke li Îtalyayê hê gumanbartir e û ew jî li dijî xwestina tirkan e.

Mîna ku tê dîtîn Amerîka jî li ser konferanseke navneteweyî radiweste. Her dem tirk xwe kêfxweş dikin ku DYA li pişt wan e. Belê DYA li ser şerê ku tirk dimeşînin gelekî ranewestiyaye. Lê belê li ser çareseriyêke siyasî her dem dengê xwe bilind kiriye.

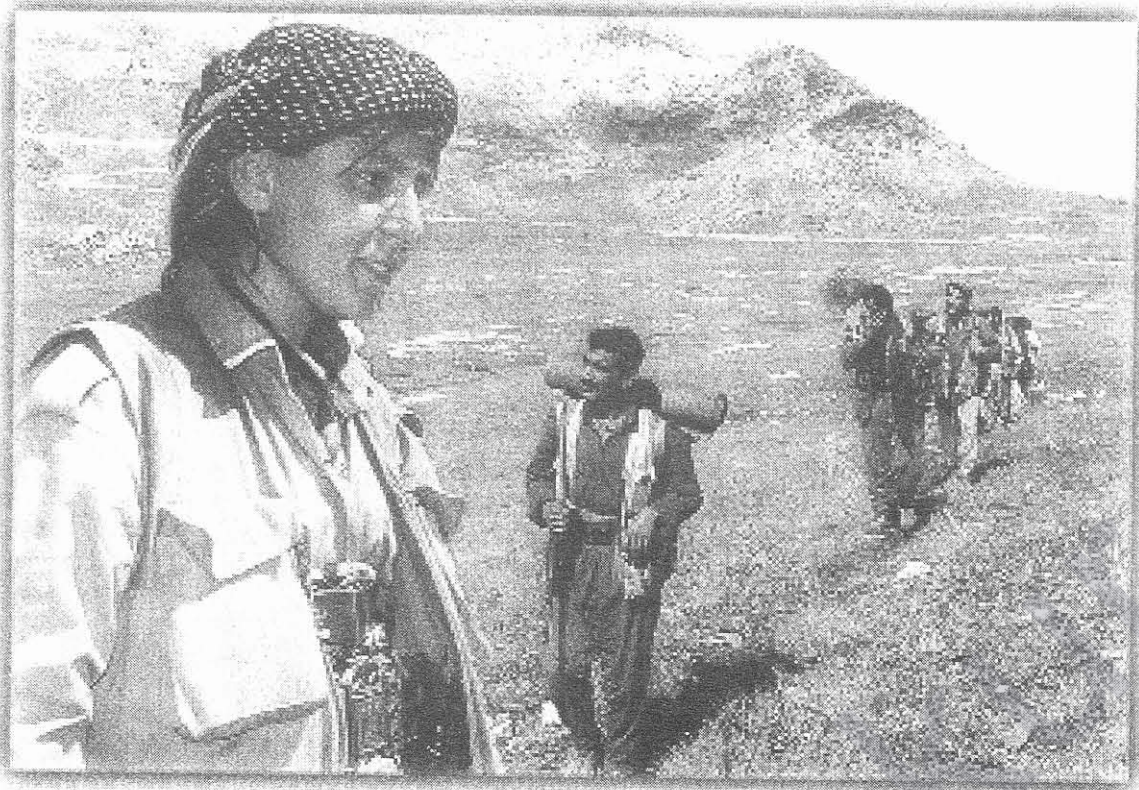
Yekîtiya Ewrûpayê bi çend biryaran xewnên tirkan kirin kabûs. Ji bo parastina Îtalyayê li hemberî Tirkiyeyê (ambargoya aborî û êrişên hovane). Ji bo gefên ku Tirkiyeyê li Ewrûpayê dixwe. Ji bo ketina wan a nava Yekîtiya Ewrûpayê bê çareserkirina kêşeya kurd û hwd.

Niha dor a kurdan e. Bi xebatên dîplomatik, bi xebatên neteweyî... Di warê diplomatîk de ji ber ku rewşeke nû rû daye, biryarên ku di vê demê de bînin girtin (baş an xerab, dûr an jî nêzîk) dê qedera kurdan diyar bikin.

Neteweyetî ji ber ku sivikatî û giraniya welatparêziyê demên wisa de eşkera dibin. Ji ber ku mesele ne tenê tengaviya Öcalan e. Em hovîtiya tirkan bi bîr bînin û bibin Kurdistanî bes e.

Bi jina serbilind re hevpeyvîneke nîgaşî:

'Can ji bo evînê, evîn ji bo azadiyê'

Hîna ne dûr e ku têkiliya min bi evînê re çêbûye. Ez hîna nû fêm dikim ku evîn ne karê her kesî ye. Bes kesê ku "can ji bo evînê, evînê ji bo riya azadiyê feda bike" dikare bibe evîndar û barê evînê hilgire. Ji ber ku evîn piyê jiyane ye. Jiyanêke bêevîn, wekî miroveke/î bédil e. Mirovê bédil jî mirin e.

Ji kerema xwe re hûn dikarin xwe bi me bidin nasîn?

Ez ji deşteke Kurdistanê me. Bavê min digote min: "Tu di şeveke sar de ji dayik bûyî. Lê wê rojê destê sibe dinya xweş bû. Tav sor û tîrêjen rojê jî pir dijwar bûn." Çimkî evînê aj dabû, birîna axê bi xwînê dihate dermankirin wê sibê.

We behsa evînê kir. Tu evînê çawa şîrove dikî?

Hîna ne dûr e ku têkiliya min bi evînê re çêbûye. Ez hîna nû fêm dikim ku evîn ne karê her kesî ye. Bes kesê ku bikaribe "can ji bo evînê, evînê ji bo riya azadiyê feda bike" dikare bibe evîndar û barê evînê hilgire. Ji ber ku evîn piyê jiyane ye. Jiyanêke bêevîn, wekî miroveke/î bédil e. Mirovê bédil jî mirin e. Jixwe di rastiya Kurdistanê de navê jiyane yê din mirin bû. Parçeyek ji jiyane rojê bû. Çimkî evîn jê hatibû dizîn.

Di dema pêş de we têkiliya wê bi evînê re çêbibe gelo?

Dilê ke xwepereştiyê bi germbûna xwe nesojîne, nikare evînê di dilê kesî de biçîne. Dilê ku evîn tê de tunebe, ew dil li xwe dibe agir û xwe disojîne. Ji bo vê jî ya pêwîst ew e ku evîn di mêjî de germ bibe, piştê jî têkeve dil. Evîna ku di mêjî de germ nebe û derbasî dil nebe, temenê wê kin e. Ji ber ku bi tenê girêdayî hestan e. Cihê hest lê tîr bibin angû li ser mêjî serwer bibin, evîn

vedimire û hêdî hêdî basko dibe.

Bi kinahî evîna min sê rojan di dilê min de hewiya. Roja çaran bi zor û lédana dil, evîn ji dil derket, cihê evînê nefrînê girt û nefrîn jî bû elem kete dilê min.

Roja zayîna we, mêr û jinê hûn çawa dinirxînin?

Roja azadiya min "têkbirina mêrperestiyê (erkegi öldürmek)" ye. Têkbirina mêrperestiyê jî azadiya jinê ye. Rêgezeke sosyalîzmê ye an jî "...vekirina riya şoreşê, rêxistin û yekbûn e. Têkbirina faşîzmê, newekheviyê, serdestiya xwepereşti û diktatoriyê ye."

Erka ku evîn îro bi cih tîne çi ye?

Jin nivê civakê ye. Gava ku civak ji aliyê manewî ve jinê ji dest bide, dê nivê jiyane jî ji dest bide. Çawa ku kevok nikare bi baskekî bifire, lewre ne pêkan e ku mirovahî bêtî jinê doza azadiyê bibe serf. Di dema îro de jin di nava doza azadiyê bi rola ferdandariyê radibe. Heta em dikarin bibêjin, jinê dilê mêr li livbazî û çalakiyê germ kiriye.

Çalakiya Hevalê Fikrî li ser rêz û rêçikên ferdandariya Hevala Sema Yüce hate pêkanîn. Tiştê herî girîng, jinê kiriye ku mêr ji bo jinê jî doza azadiyê bike. Ev rewş, bi dilaweriya jinê û rêzgiriya wê ya bo jiyane pêk hatiye. Lewre mêr ne bi qasî jinê bengî û evîndarê azadiyê ye. Ji ber ku jin du caran kolê bû. Hem koleyê dijmin hem koleyê mêr. Ji ber vê yekê pêwîstiya jinê ya bi azadiyê bêhtir bû. Lewre bi awayekî dil û can û dilsoztir şer û doza

azadiyê kir û dike.

Zilan ji bo jinê çi îfade dike?

Zilan ji bo jinê çav, dil, ziman û vîn e. Çav e, çimkî pê pêşiya xwe dibîne û dimeşe. Dil e, ji ber ku baskokirina tirsê e û vejîna dilaweriyê ye. Ziman e, lewre îro bi awayekî azad xwe pê îfade dike û doza mafên xwe dike. Û vîn e jî, ji ber ku bi dîtina pêşiya xwe re dikare biryarê bide û di riya biryarê re canê xwe gofî bike.

Hûn dikarin kesayetîya Zilanê bo me binin ser zimên?

Zilan ew qas mezin e ku, zimanekî ne pispor û şareza nikare hilîne. Bi rastî hunermendî pêwîst e. Lê ger em ji mafê wê neyên der jî, dîsa jî em dikarin bêjin Zilan bijîşk e. Hem jî ne bijîşkeke ji rêzê ye. Çimkî her bijîşk nikare bi xwe xwe ameliyat bike û kezeba xwe ji nava xwe derxîne. Zilanê hem xwe û hem jî kezeba xwe ya xirabûyî, ameliyat kir. Peyre kezeba xwe diyarî axa nexweşbûyî kir. Ji bo vê yekê îro Zilan, di her dilê ku bo welat disoje de evîn e. Ji ber me ku evîn bo doza azadiyê gofî kir.

Zilan, çawa ku di pirtûka jiyane de bûye nimûneya lehengî û serbilindiya jinê, ewqas jî bûye dilaweriyek ku êdî ji dilaweriya mêr derbas kiriye û xorura wî di nava heybet û mezinahiya xwe helandiye.

Wekî jineke kurd niha hestên çawa li te peyda dibin?

Bi qasî ez dilxweş im her wiha ew qas jî pêjna xemgîniyê dikim. Ez gelekî pê kêfxweş im lewre ez leşkerê Hevala

Zilan im. Ev, ji bo min cihê serbilindî şanaziyê ye. Ji ber vê hindê hestên gelekî hêja û bêhempa li min peyda dibin. Lê wekî min da xuyakirin ez xemgîn û daxbar im. Lewre ez deyndarê Hevala Zilan im. Wekî diyar e lêvegerandina maf û deynê Hevala Zilan ne hêsan e, gelekî dijwar e. Çimkî Hevala Zilan bi xwe re pergala împeryalizmê tîk bir û basko kir. Her wiha Hevala Zilan, riya jiholêrakirina jina binketî jî vekir û li her derê ronahî çand. Di vî warî de karî û zanîna xwe gelekî kêr dibînim. Ez xwe qels û lawaz dihesibînim. Ji ber vê çendê jî ez xemgîn û daxbar im.

Gelo we dil heye ji bo jinan mesajekê ragihînin?

Em di pêvajoyê pir dijwar û nazîk re derbas dibin.

"Bi Mazlûmî partîzanî"

Bi Egtî artêşî"

Bi Zilanî azadî"

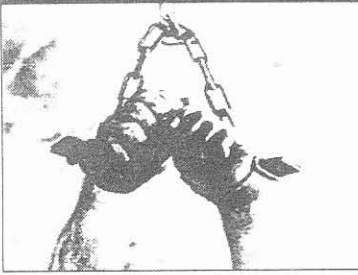
Pêvajo ewqas dijwar û nazîk e. Ji ber vê hindê, di jiyane de her gaveke jinê azadiyê û di şer de jî her guleya wê jî pêwîst e bo serkeftinê were avêtin. Ji ber ku dirûşma 1998'an "Di warê jiyane de azadî, di warê şer de serkeftin!" wê yekê dide ber me. A girîng jî divê jin bi ruhê wê dirûşmê û bédudilî û bi Zilanî azadiyê hembêz wbike. Lewre guman tune ye ku, em bi wê yekê bawer in. Hêvîdar in ku em dê di demeke kin de bi hev re wê yekê bibînin û em spas dikin.

MUHAMMED MAHMOUD

□ 21 berfanbar 1994:

Mustafa Tezşah dest bi maratona bezê kir

Bezayê kurd Mustafa Tezşah di 21'ê berfanbarê de ji bo protestokirina kirinên ku li Kurdistanê dibin, dest bi maratona bezê kir. Ew ji Hambûrgê ber bi Bonê ve leziya. Maratonê 2 hefteyan dom kir. Tezşah 500 Km. yan beziya. Mustafa Tezşah armanca xwe wiha anîbû zimên: "Ez daxwaz û qeweta 40 milyon kurdî di hundirê xwe de his dikim."

BÛYERINE JI DÎROKÊ

□ Berfanbar 1994:

Awûkatê Tirkîyeyê îstifa kir

Awûkatê Tirkîyeyê yê Dadgeha Mafên Mirovan a Ewropayê, Prof. Bakır Çağlar li Strasbûrgê îstifa kir.

Çağlar sedema îstifakirina xwe wiha diyar kiribû: Tirkîye hemû peymanên navneteweyî îmze dike lê wezîfeya xwe bi cî nayne.

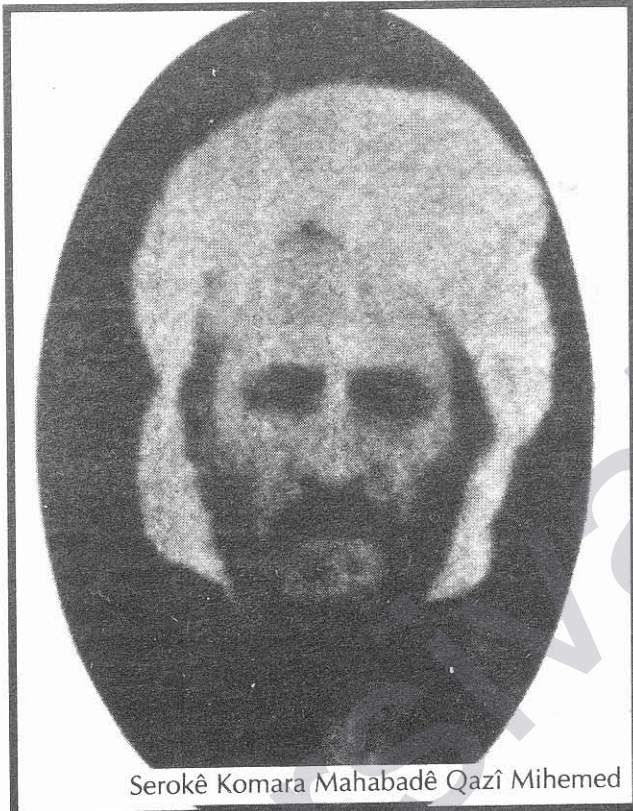
Wî wiha gotibû: "Ez êdî şerm dikim ku têkevim dozên Tirkîyeyê."

Berhema têkoşîna sed salan Komara Mahabadê

Qazî Muhamed li Mahabadê ji malbateke dadger e, kurê Qazî Elî û newiyê Qazî Qasim Qazî Muhamed, xwendina bingehîn li medreseyan digire û Qazî qazîtiyê jî li cem bavê xwe hîn dibe. Qazî Muhammed rewşenbîrekî pêşketî bû. Her wiha gel baş nas dikir; Sosyolog bû. Qazî Muhammed zimanê Farişî, rûsî, îngîlîzî, erebî û azerî jî dizanibû.

Bi boneya salvegera Komara Mahabadê û Serokê wê Qazî Muhamed Înstîtuya Kurdî û Navenda Çanda Mezopotamya şaxa Îzmîrê konferansek li dar xist. Konferans ji aliyê Mele Reşîd û Mele Îsmet ve hate pêşkêşkirin. Mele Reşîd li ser taybetiya Komara Mahabadê rawestiya û dîtinên xwe wiha derbirin: "Komara Mahabad di dîroka gelê kurd de komara yekemîn e û komareke yekane ye, ji ber ku di dîroka gelê kurd de heya niha tu komar ava nebûne. Berî komara Mahabadê dîsa tu komar nehatine avakirin ji bo wê jî komara yekemîn e." Li gorî wî, Komara Mahabadê ne rasthatinek e, berhema têkoşîna sed salan a gelê kurd e. Mele Reşîd bal kişand ser Şerê Cîhanê yê Duyemîn û wiha berdewam kir: "Di Şerê Cîhanê yê Duyemîn de gelek welat hatin dagirkirin, ji van yek jî Îran bû. Beşeke Îranê jî aliyê Îngîlîz, Sovyet û Almanan ve hate dagirkirin. Bi vî yekê Îran jar bû û rewşa kurdan jî bi pêş ket û geş bû, hinek kurdên ku koçber bûbûn ji vî fersendê îstifade kirin û vegeyriyan welatê xwe." Herwiha Mele Reşîd bal kişand ser têkiliyên kurdan û Sovyetê û mînakî dawetkirina heyeteke kurd ji aliyê Sovyeta Rûs ve da. Wî got ku Sovyetê di sala 1941'ê de heyeteke ku ji sih kesî pêk dihat, bi awayekî fermî dawetî Rûsyayê kir û di nava van de Qazî Muhamed jî hebû lê ev delegasyon ne ji rêxistinê, ji serrokeşîran pêk dihat û li wê derê rûsan gelek soz jî dane kurdan.

Mele Reşîd got ku bi endambûyîna Qazî Muhammed di sala 1944'an de bo Komeleya Jiyane ya Kurdistanê di navbera Komeleya Jiyane ya Kurdistan û Komeleya Hêvî de biryar hat dayin, ji bo ku her çar perçeyên Kurdis-

Serokê Komara Mahabadê Qazî Mihemed

tanê bibin yek. Wî dema damezirandina Komara Mahabadê jî wiha anî zimên; Roja 22'ê rêbendana 1946'an ku ala Kurdistanê li Meydana Çar Çira hate bilindkirin, û bi teqîna sêsed (300) guleyî, Avabûna Komarê hate îlankirin. Qazî Muhamed wê rojê derkete hemberî girseyê û wiha got; "Gelê Kurd gelekî serbixwe ye, îro li ser xaka xwe dijî".

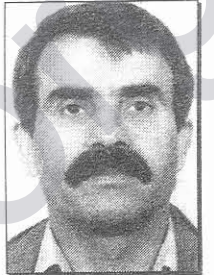
Mele Reşîd di axaftina xwe ya dirêj de li ser bajarê Mahabadê jî wiha got: "Bajarê Mahabadê bajarekî dîrokî û kevnare ye. Ji medan vir de kurd lê jiyane.

Mele Îsmet jî li ser xerakirina komarê sekîni. Wî got ku rêvebirina komarê gelekî demokrat bû, lê belê gelek kêmasiyên wê jî hebûn, sistema eşîretan nehate xirakirin. Mele Reşîd di vir de bal kişand ser xayinderketin û xwefirota hinek serokeşîran û got ku piştî vî yekê Rûsya ji komarê re îxanet kir, herwiha piştî hevdiştina serokê Îranê bi Rûsya û Emerîka re Ûris leşkerên xwe tev de paş ve kişand. Piştî vî qewimînê dengyên di nav kurdan de xera bûne. Piştî pêvajoyekê leşkerê Îranê êrîş birine ser bajêr û Qazî Muhamed girtine binçev û dawiyê îdam kirine. Serokê Komara Mahabadê Qazî Mihemed roja 30'ê adarê, hate înfazkirin.

DAVUT ÖZALP / ÎZMÎR

ÇAVDÊRÎ

Pêşangeha kitêbên kurdî

MIRHEM YIĞIT

Siwêd ji her welatekî din ê Ewropa zêdetir bûye welatê weşanxane û kitêbên kurdî. Kitêbên mohra weşanxaneyên li Swêdê hildigirin, bûne bi sedan. Êdî divê mirov ne di salan de belê di mehan de li hejmarê kitêbên nû binêre. Berê ji salê heta salê çend kitêb derdiketin, lê niha ev hejmar ji mehê bûye çendek. Roja ev derketin dakeve hefte û rojan jî dê bê.

Kurd dereng ketine, mesafeya nav wan û neteweyên din fireh bûye, ew û dinyaya îro gelekî dûr ketine ji hev. Kitêbxaneyên xelkê û ne serî û ne binî ne, bi sedhezaran cild hene di wan de. Kurd vî dibînin, gerek bibînin û ya ku dibe sebaba şewta pozê xwedîqelemên kurd jî ev e. Tîştên bêne nivîsandin bêhejmar in, tema bêdawî zehf û zêde ne. Bûyer, qehremanî û berxwedanên zîndanî û şervanên welatê me her yek bi serê xwe têra çend romanên dikin. Aliyên lêkolîn û lêgerînan dixwazin û destnedayîne, ev çend send sal in ketine ser hev. Mesele maye rewşenbîr û nivîskarên me bi kêr bûn û binivîsîn. Kar pir e û divê bê kirin. Di nav 12 û 13'yên vî mehê de 20 weşanxaneyên kitêbên kurdî li bajarê Stokholmê pêşangeheke durojî li dar xistin. Bi giş zaravayan, çend ziman û alfabeyan saloneke mezin seranser bi kitêbên kurdî û li ser kurdan hatibû xemilandin. Her der bûbûn kitêb. Dîmen û tabloyek xweş çêbûbû, kêfa mirov di hate pê re.

Xwendevanên li derveyî Swêdê û nemaze yên li Kurdistanê, dibe ku navên van weşanxaneyan meraq bikin. Ev in navên wan: Apec, Rewşen, Helwest, Deng, Diljen, Jîna Nû, Kitab-i Erzan, Kawa, Medya, Nûdem, Vate, Jîndan, Bîrnebûn, Roja Nû, Peyam, Pencînar, Dugir, Rabûn, Rehend, Gizing. Pêşangeha îsal a sisiyan bû. Berê jî, salên buhurî du pêşangehên din ji ya îsal re bûbûn zemîn û rêxweşkir. Di pêşangeha îsal de hatin û çûyin ji berê baştir bû. Kitêb jî zêdetir hatin firotin.

Amadekirin, organîzekirin û birêvebirina pêşangehê jî serketîtir bû.

Li tenîştê pêşangeha salona pêşangehê, salonek jî ji bo semîneran hatibû terxankirin. Semînerên îsal jî balkêş û enteresan bûn. Guhdar û beşdarên hineka ji wan, di salonê de hîlnehatin. Gelek kesan li ser lîngan, şîpê guhdariya semînerdaran kirin. Wek nimûne semînerên Selîm Berekat û Dr. Ebasê Welî, Selîm ji Başûrê Biçûk e û niha mala wî li Qîbrîsê ye û Dr. Ebas jî li Londra dersdarê zanîngehê ye. Niha wek dersdarê mêvan li Zanîngeha Upsala dersan dide. Romanivîsê navdar Selîm Berekat cara ewil bû hatibû Swêdê û di pêşangeheke wiha de beşdarî dikir. Li ser berhemên xwe axivî û pişt re munaqeseyek germ dest pê kir. Munaqesê li ser xalekê zêde kom bû. Ew jî ew bû, çima Selîm romanên xwe ne bi kurdî belê bi erebî dinivîsîne. Selîm jî digot ku kurdiya ew zane têra nivîsandina romanên nake, belê romanên wî bi ruh, nav û cih û naveroka xwe kurdî ne.

Xaleke din ku hêjayî gotinê ye beşdariya nivîskarê Swêd Ulf Löfgren e. Ev birêz nivîskarê kitêbên zarokan e û kitêba wî bi navê Rindo ji aliyê Weşanxaneya Apec ve bûye kurdî. Löfgren kitêbên xwe îmze kirin. Ew jî bi qasî me kurdan û belkî jê zêdetir ji me bi kêf bû.

Dawî divê mirov bêje ku pêşangeha îsal, weşanxane û nivîskarên kurd li hev nêzik kirin û du roj jiyana bi hev re, di nav hev de û li tenîştê hev, dê bandoreke xurt bike li ser têkiliyên ji niha û pê de, dê bibe faktoreke handayîna nivîskar û xwendevanên me û hinekî din dilê me bi kitêb.

Serokê HADEP'a Stenbolê Av. Mahmut Şakar: Dewlet li pey heyfa têko

Polîtîkaya fermî ya li ser HADEP'ê diyar e. Piştî partî girtin li serê dewletê bû bela, dewletê dest ji vê rêbazê kişand. Niha dixwaze kelehê ji navê vegire û bi dest bixe. Doz û daxwaza teslîmîyetê hate kirin. Her wiha xwestin rola "Îdrîsî Bitlîsî" bi me bidin lîstin.

Serokê HADEP' a Stenbolê Av. Mahmut Şakar, roja 25' ê kewçêrê dema ji HADEP' a Stenbolê ber bi Tak-sîmê diçû, tevî çend hevalên xwe yên HADEP'î hate derdestkirin. Heman rojê li Taksîmê û li hin herêmên din ên Stenbolê bi qasî 300 kes hatin binçavkirin. Piştî 6 rojan, 45 kes derketin pêşberî Dadgeha Ewlekariyê ya Dewletê DGM'ê. Ji wan kesan ku Mahmut Şakar jî di nav wan de bû, 13 kes hatin girtin û ew şandin Girtîgeha Ûmraniyê. Av. Mahmut Şakar, der barê rewşa dawî, pest û zordariyên li ser HADEP'ê panoramaya rewşa dawî ya Tirkîyeyê, helwesta sazîyên demokratîk li hember wan û çend xalên din pirsên me bersivandin

Birêz Şakar pest û kotekiyên ku bi salan e li ser HADEP'ê têne meşandin, ev du meh e ku, bi asteke erjeng û sosret xwe didin der. Hûn van rûdanan çawa şîrove dikin?

□ Pest û kotekiyên li ser HADEP'ê, ji zilm û zordariyên ku bi salan e li ser

gelê kurd têne meşandin, ne cuda ne. Ji berê ve grafîka êrîşan, li gorî taybetiyên pêvajoyê xet û xêzek ji xwe re dîtiye û meşiyaye. Komkujiyên kontrgerîla ku li dijî gelê kurd, li dijî rewşenbîr û welatparêzan dest pê kiribûn, piştî demeke kin berê xwe daye partiyên kurd ên siyasî. Wekî tê zanîn hedefa yekemîn a kontr-gerîla, Serokê HEP'a Amedê Vedat Aydın e. Ji ber vê yekê êrîşên dawî ne tiştêkî nû ye. Lê pêvajoya ku gelê kurd îro tê de ye, ne pêvajoyeke ji rêzê ye. Pêvajoya hebûn û tunebûnê ye. Giringî, dîrokîbûn û neteweyîbûnê di nava xwe de dihevine. Sedema êrîşên li ser me bi vê yekê ve girêdahî ye. Wekî diyar e ji layê Amerîka, Îsraîl û Tirkîyeyê ve, di şexsiyeta Serokê giştî yê PKK'ê Birêz Abdullah Öcalan de di 9'ê kewçêrê de kompoyek navneteweyî pêk hat. Armanca vê kompoyê, di şexsê Öcalan de jiholêrakirina Serokatiya gelê kurd bû. Di vê demê de sazûmankarên kompoyê navneteweyî dîtin ku kêşeya kurd di rojeva Ewropayê de bûye sermijar û her wiha nav-

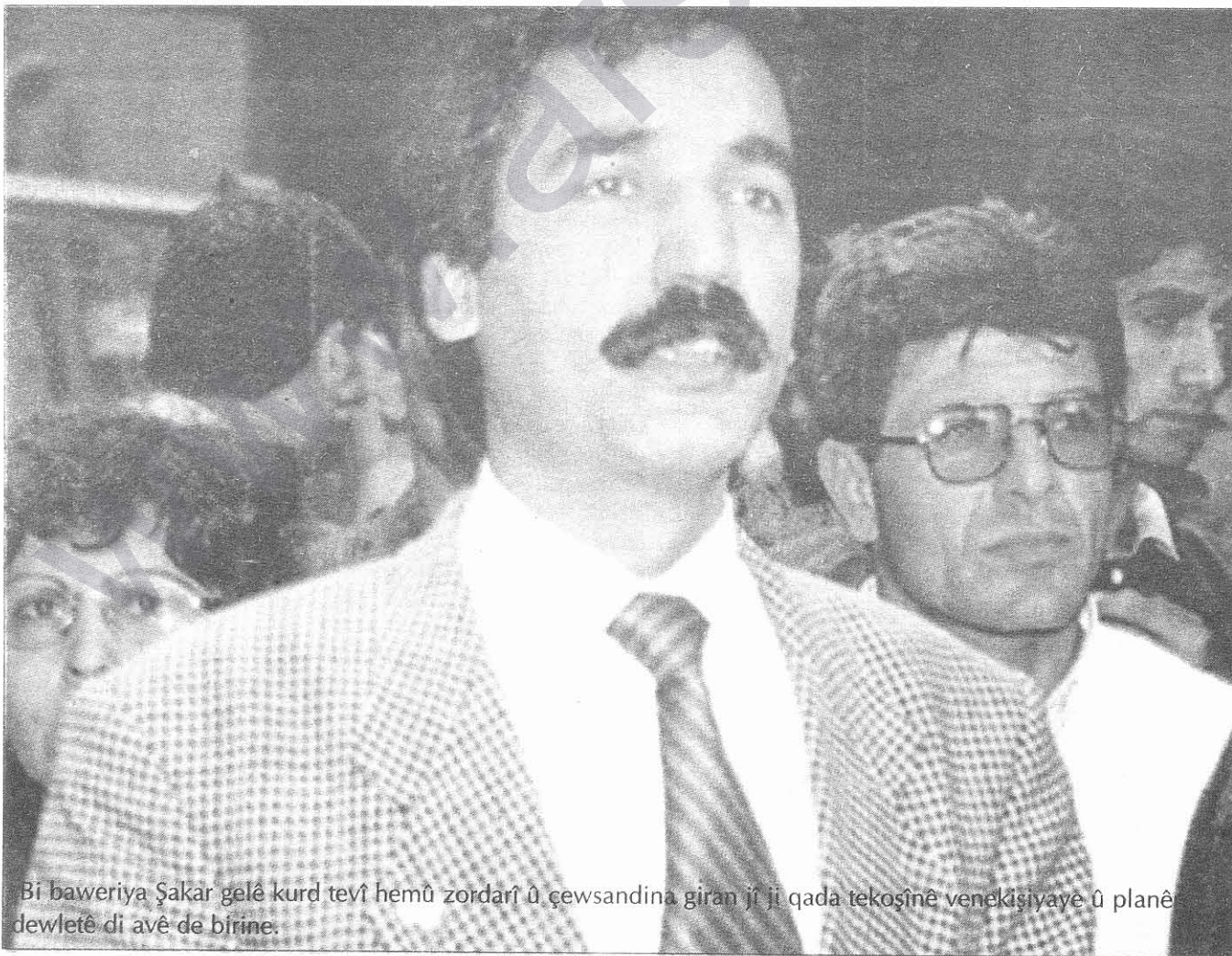
neteweyî bûye, kurdên belavbûyî û dostên wan bûne yek. Li hêla din tevî asteng û hewldanên dewletê, kêşeya kurd ketiye rojeva cihanê jî. Bêguman bi van rûdanan, rejîma faşîst ji binî ve hejiya. Dewletê, girseya faşîstên MHP'yî, ku wekî bingeha şerê xwe yê qirêj dibîne, bi talîmat û destûra Mesut Yılmaz xiste nava tevgerê. Lewre girseya faşîst berê xwe da partiya me û erîşên hovane li hemberî gelê me pêk anî. Armanca lihevşorkirina gelê kurd û tirk bû. Piştî qirkirinê jî dê bigotina "Ev rûdan reaksiyana gel e". Lê hêzên faşîst ji bilî parvekirina rantê, ne xwedî xem û ne jî xwediyê "hestên neteweyî" ne. Ji ber vê yekê jî plan û projeyên wan têk çûn, bi tenê bi beşdariya polîsan û MHP'yîyên ku ji gelek deveran berhev kiribûn, li hemberî me çend erîş pêk anîn. Divê baş bê zanîn ku îro giraniya kesên li Tirkîyeyê tu xêrê ji vî şerê qirêj nabînin. Kesên ku dibînin jî faşîst in û ji duh ve qirêj û genî bûne. Li ser xwînê xwe didin jiyandin û tirsonek in. Xemên wan li ser gelêkî û neteweyî nîn

ni. Wekî keriyê pêz tevdiagerin. Debeng û ehmeq in û dê têk biçin.

Taybetiyêke din a van êrîşan jî, dîtîna û ramana sîstema tirk a li hemberî gelê kurd e. Ev sîstem, îro kurdên di nav sînorên xwe de û partiya wan HADEP'ê wekî dîl û rehîne dibîne. Li hemberî berzbûn û geşbûna PKK'ê dîn û har bûye. Lewre jî dixwaze erîş bibê ser van rehîneyan û tola têkçûna xwe hillîne.

Wekî diyar e li hemberî erîş û hewldanên lînkîrinê yên li ser HADEP'î û kurdan rêxistinên sîvil û demokratîk xwe li keriyê danîn û çalakiyên xwe yên ji rêzê jî avêtin pêş. Hûn vê helwesta hanê çawa dinîrxînin?

□ Kêşeya bingehîn a Tirkîyeyê kêşeya kurd e. Lewre jî rejîm heta ku vê kêşeyê çareser neke, nikare bihostekê jî bi pêş de here. Helwesta partiyên siyasî yên muxalîf, sazîyên sîvil û rêxistinên kedkar a ji bo kêşeya kurd reng û şewaza wan jî diyar dike. Lê mixabin vê dawiyê bi tenê bi rola "sê

Bi baweriya Şakar gelê kurd tevî hemû zordarî û çewsandina giran jî ji qada tekoşînê venekîşiyaye û planê dewletê di avê de birine.

Lê pêvajoya ku gelê kurd îro tê de ye, ne pêvajoyeke ji rêzê ye. Pêvajoya hebûn û tunebûnê ye. Giringî, dîrokîbûn û neteweyîbûnê di nava xwe de dihevine. Sedema êrîşên li ser me bi vê yekê ve girêdahî ye.

meymûnan" nelîstin û her wiha bi pas ve gav avêtin. Bi rastî jî betalkirina çalakiyan, ranegihandina piştigiriyê û bêdengiya wan ji bo wan bêsûdiyêke mezin e.

Zordarî û şidet mudaxeleya li dijî me jî ye. Bi darê zorê ji bawerî û îdelan dûrxistin, bi sîstemê ve girêdan, ji bo rûmeta mirovahiyê û ûtopiyaya wê hewldaneke sosret û erjeng e. Taybetiyêke din a van êrîşan jî, dîtîna û ramana sîstema tirk a li hemberî gelê kurd e. Ev sîstem, îro kurdên di nav sînorên xwe de û partiya wan HADEP'ê wekî dîl û rehîne dibîne. Li hemberî berzbûn û geşbûna PKK'ê dîn û har bûye. Lewre

ina xwe ye

jî dixwaze êrîş bibe ser van rehîneyan û tola têkçûna xwe hilîne.

Di rojên derbasbûyî de Serokomarê Tirkîyeyê Süleyman Demirel pêşniyara "Hilbijartina 2 Qonaxî" kir. Demirel, ji bo çi û kê ev pêşniyar kir?

□ Vê dawiyê siyaseta dewletê bi her awayî li gorî rewşa gelê kurd û HA-DEP'ê tê meşandin. Her du lingên dewletê ketine ferek sol. Çêbûn û çênebûna hilbijartinan hîna jî ne diyar e. Ji ber ku dewlet li cihê çareseriyê her ku diçe bêçareseriyê bi rêxistin dîke. Lewre di warê kêşeya kurd de her ku diçe helwesta xwe ya înkâr û redkirinê berfireh û tundtir dîke. Mafê jiyane nade tu kesî. Bêguman bi "hilbijartina 2 qonaxî" dixwazin rê li ber HA-DEP'ê bigirin. Lewre pê dizanin ku wê HA-DEP li seranserê Kurdistanê bi ser bikeve. Bi vê yekê dixwazin partiyên dewletperest li hemberî HA-DEP'ê bikin yek, da ku di hilbijartinê de bi ser nekeve.

Di rastiya xwe de li ser kêşeya kurd di navbera helwesta van partiyên de tu ferq tune. Ji ber ku ev partî heta qirikê ketine nava qirêjî û çepeliyê. Di binê banê "Partiya Dewletê" de yekbûna van partiyên pir zor û zehmet e. Divê gelê me baş bizanibe ku ev partiyên berxur û kedfiroş ji rastiya gelê kurd dûr in. Li aliyê din ger bêhemdî xwe yekîtiyeke bi vî rengî pêk were jî gelê me van partiyên baş nas dîke lewre dê piştî stûyê xwe bibînin û planên wan di avê herin.

Lê Demirel bi van gotinan jî nema û cara dawî jî got: "Ger li cihêkî nexweşiyê etnîkî rû bide, wê ev yek bi xwe re "paqijîya etnîkî" jî bîne".

□ Divê mirov li naveroka gotinên wisa baş bikole. Ev gotin bi tenê ne gotina Demirel e. Navê siyaseta Komara Tirk e, ku îsal 75. salvegera xwe pîroz kiriye. Lewre ev gotin jî wekî Komara Tirk 75 salî ye. Dibe ku kevntir be jî. Niha ferq ev e: Heta niha qirkirin bi awayekî demdirêj û hêdî hêdî dihat meşandin lê ji îro pê ve analîza vê gotinê bi yekcarî û lezginî pêkanîna fitkirinê ye. Gelo sîstema faşîst pê nîzane ku em îro gihîştine dawîya sedsala bîstan? Ev serdem ne serdema 1925'an e û ne jî kurd kurdên berê ne. Komara Tirk nema dikare bi bîhengî û erzanî komkujiyên Dêrsim û Agirîyan pêk bîne.

Di pêvajoya dawîn de êdî dewlet ji bo HA-DEP'ê biryara girtinê nagire lê bi rêbazên zordar û li dijî hiqûqê dixwaze HA-DEP'ê bexêz û hêz bike. Çi-

ma?

□ Polîtîkaya fermî ya li ser HA-DEP'ê diyar e. Piştî partî girtin li serê dewletê bû bela, dewletê dest ji vê rêbazê kişand. Niha çawa dîke? Niha dixwaze kelehê ji navê vegire û bi dest bixe. HA-DEP çi dîke ku dibe hedefa êrîşan?: HA-DEP hêvî û daxwazên gel tîne ser zimên, piştigirê doza maf û azadiya gelê kurd e. Bi awayekî din "Demokratîkbûna Rejîmê" ku doza qirkirina gelê kurd dîke, berbiçav dîke. Bêguman dewletê ji HA-DEP'eke wisa tengezar û aciz bibe. Doz û daxwaza teslîmîyetê hate kirin. Her wiha xwestin rola "Îdrîsî Bitlîsî" bi me bidin listin.

Wekî tê zanîn Bülent Ecevit ji bo avakirina hikûmeta nû hate wezîfedarkirin. Ev yek ji aliyê derdorên kurd ve wekî berdewamiya polîtîya qirkirinê tê nîrxandin. Li ser vê dîtina we çi ye?

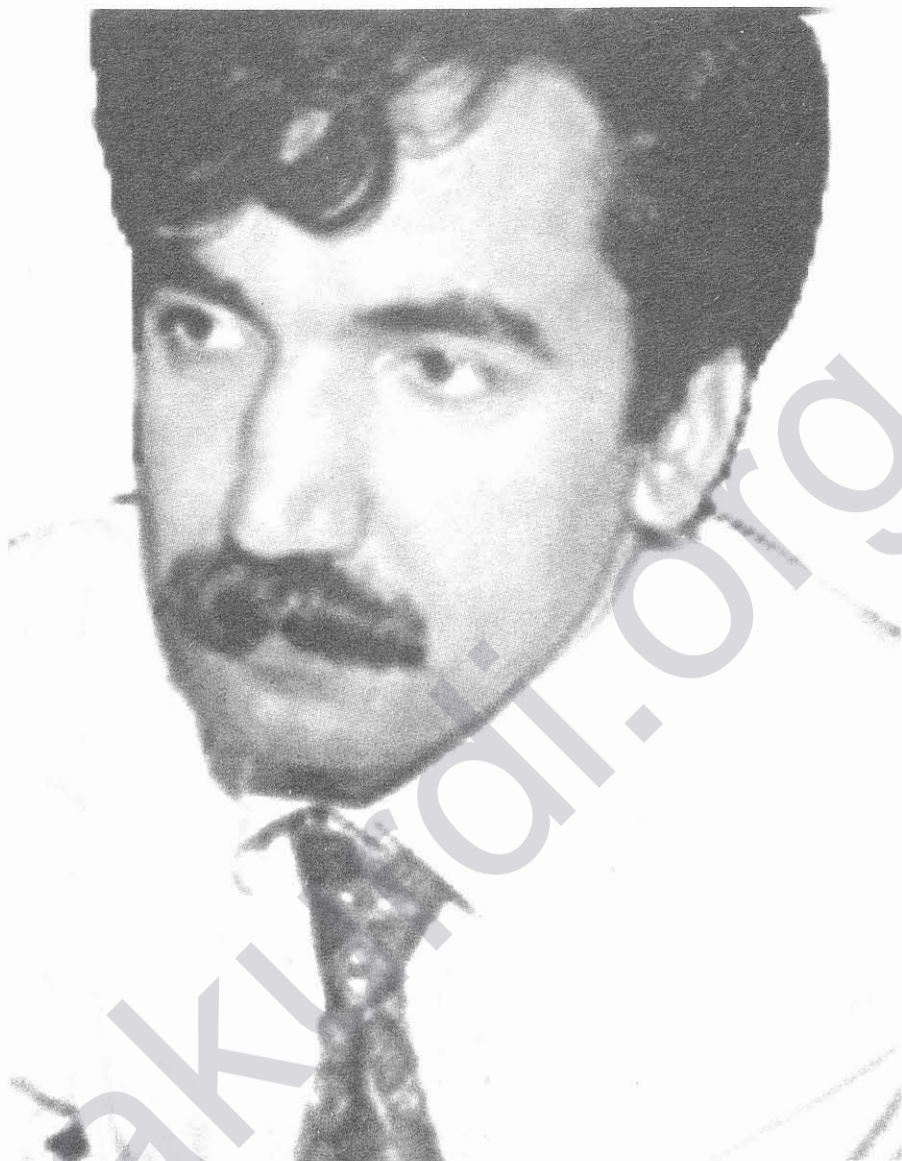
□ Ecevit her dem ji aliyê rejîmê ve ji bo figûraniya polîtîkayên bêyom tê wezîfedarkirin. Ew sazûmankarê Komkujîya Mereşê ye. Polîtîkayên faşîzan dibe ku demeke din ji layê Ecevit ve werin meşandin. Lê ji niha ve diyar e bêpergalî û aloziya di nava dewletê de dîsa jî ji holê ranabe. Jixwe di hikûmeta 55'an de polîtîkayên li ser kurdan ji aliyê Ecevit ve bi rê ve dihatin birin. Diyar e wê Ecevit polîtîkayên xwe yên li ser jenosîd û qirkirinê di serdema nû de bidomîne.

Birêz Şakar, hûn dîkarin panoramaya îroyîn a Tirkîyeyê berbiçav bikin?

□ Jixwe bersiva hemû pirsan di nava xwe de panoramaya Tirkîyeyê vedigere. Di 75. saliya xwe de dewleta tirk ketiye li reke bîbînî û her diçe li xwe dixê. Ji bo ku wê rizgar bike, li ber

Ev sîstem, îro kurdên di nav sînorên xwe de û partiya wan HA-DEP'ê wekî dîl û rehîne dibîne. Li hemberî berzbûn û geşbûna PKK'ê dîn û har bûye. Lewre jî dixwaze êrîş bibe ser van rehîneyan û tola têkçûna xwe hilîne.

destê xwe tu tişt nehiştiye. Destê xwe avêtibe çî herimandiyê. Ji çapemeniyê bigire heta zanîngê, rewşenbîr, partiyên siyasî û hwd. Dewletê wekî "yêzdanên ku dest diavêjin çî dibe zêr" hemû sazî û kes xistine bin xizmeta îdeolojiya fermî û artêşê. Sazûmankarê hemû polîtîkayan artêş e. Lewre jî her di-

Şakar bal kişand li ser tîrsa dewletê ya bo hilbijartinê û wisa got: "Bêguman bi 'hilbijartina 2 qonaxî' dixwazin rê li ber HA-DEP'ê bigirin. Lewre pê dizanin ku wê HA-DEP li seranserê Kurdistanê bi ser bikeve. Bi vê yekê dixwazin partiyên dewletperest li hemberî HA-DEP'ê bikin yek, da ku di hilbijartinê de bi ser nekeve."

çe alozî û neçarî zêde dibe. Li gorî panoramaya ku tê dîtin li Rojhilata Navîn Amerîka pala xwe dide du tiştan: Îsraîla Siyonîst û Tirkîyeya faşîst.

Wekî me diyar kir ku kêşeya bîngêhîna dewleta tirk kêşeya kurd e. An dê siyaseta xwe bidomîne û tîk biçe an jî dê nerm bibe.

Di hilbijartina li pêşiya me de ji bo Stenbolê hêvî û pêşbînîyên we çi ne? Gelo belediyên ku hûn bibin desthilatdar hene?

□ Rêxistina me ya Stenbolê yek ji

pêgeh û hêza me berfirehtir û xurtir dibê. Bêguman ev yek wê xwe di hilbijartinê jî bide xuyakirin. Jixwe ev demeke dûvedirêj e ji bo hilbijartinê xebat û amadekariyên me didomin. Anîha zêde ne rast e, ku navê herêm û belediyên ku em bibin desthilatdar diyar bikin. Lê Stenbolê gelek navçe û herêmên ku em ê bi ser kevin, hene.

We dil heye ji Girtîgeha Ümraniyê bo HA-DEP'îyan mesajeke ragihînin?

□ Ez bi riya Azadiya Welat tevahiya hevrêyên xwe û gelê me yê berxwedêr silav dikim. Ji ber tevî hemû astengî û zordariyan bi paş ve gav neavêtin. Lewre ez ji dil û can wan pîroz dikim. Evqas zilm û zordarî nîşana neçariya dewletê û serkeftina gelê me yê welatparêz e. Ez ji dil û can pê bawer im em dê tîkoşîna xwe ya watedar û mafdar bibin serî. Li vê derê ez dixwazim gotineke almanan bi bîra gelê me bixim: "Tariya herî dijwar û giran, dema nêzîkbûna ronahiyê ye." Ji bo pêvajoya dîrokî ku em îro tê de ne, em bi dil û can her gav bi we re ne. Em jî gav bi gav di nav can û bedena xwe didin jiyandin.

SALIHÊ KEVIRBIRÎ
GIRTÎGEHA ÜMRANIYÊYÊ

Efsaneyaya Dilsozîyê

“Ev helbest diyarî ji bo helbestvanê nemir Sebrî Botanî”

Li ser lêva Çemê “Dicle”y
Li serê koçka Harun AL Reşîdî
Min tu dîbûy
Dema te jiyan ji nû ve dinivîsî
Direw peya dikirin
Rastî siwar siwar...
Min tu dîbûy
Li ser Korsîya Ebî Newasî
Beramber koçka zordariyê
Demên te xemên xwe, bo Dicley digotin
Hêdî...hêdî bi xem dimeşîya
Berev jêr, berev xwar
Min tu nas kiribûy
Û di bîranîn xwe de
Tev li livên te min tomar kiribûn
Li serê tev salên nû
Şirîniya zaroyan bûy
li tev Newrozana agirê Mezloman bûy
Min tu nas kiribûy
di Çemê Montirê de
pêlan ji hemûyan xurtir
di ava Mûradê de
tu pîremêrekî deryayî bûy
diyariyên zarokan digel te dabûn
û li jêr Pira Delal
bi çengalên masîgir û nêçîrvanan
dihatî girtin
li xîvetgeha Silopiya
dîwana azadiyê bûy
lêcê...heyhat
zemanê wehşiyetê û...
darê mosay û...
ayetên xapînok

hawkêşeka aloz, li ser banê xwe
dirust kiriye û
rêgirên hov
mirovên nemirov
nasnameyên çemên azadiyê dixwazin
tu dikarî silav key
kelha şeda û fertinî
ne ez dikarim silav kem
pîre dayka di derazînk mirinê de
li benda min
ne dikarim, di xew de jî
fireke ava Kaniya Qesara vexwim
Û çavekî li Şikefta Helametan
binêrim
Na... ne ez dikarim ne tu
Çunkî di nav helbestên te de
paşmayên şehîdan hatibûn dîtin
çunkî awaz û helbestên te
bawêşînk li birîndaran dikirin û...
bûbûn lorîka Bedirxan
bûbûn nivêja pîroz a şêxê pîran
bûbûn çaroka Eşqê
li ser serê Bêrvanan
çunkî di nav rêzên helbestên te de
peyvên qedexekirî hatibûn dîtin
pasaport jê dihat xwestin
di nav wêneyên helbestên te de
serkeftinên Heskê Têlî û
şopa solên wî
li ser gora Etaturkî hatibûn dîtin
di nav şehyana helbestên te de
nexşeya tiblên Zîlanê dihate dîtin
dengê Metîn û Cûdî di Dilistana periyana de
di nav keziyên Gulbiharê de

Sebrî Botanî, digel Cegerxwîn û lawê xwe tê dîtin

dibe şîn û şadî
dibe azadî
di nav pêlên awazên
Mihemed Şêxoy de dibî
Revendekî siwar û
Dibî Egîd
Dibî şehîd
Dibî şehîd
NECIP BALAYÎ 27. 10. 1908/BER-LÎN
Ebî Newas: Helbestvanê Ereb bi

nav û deng
Pira Delal: Li Zaxoyê pireke dîrokî
Xîvetgeh: kamp
Koçik: sera, dîwan
Keleha Şeda û Fertinî: Du kelehan siruştin li bajarê Dihokê Kaniya Qesara, Şikefta Helametan: Du cihê dîrokî na li bajarê Dihokê
Hiskê Têlî: Qehremanê Şoreşa Agirî
Zemanê debên û lewçan: S. Botanî ev gotine pir digotin.

Xalxalok

Ji berbangê vir de
Li ber stargeha min hêwirî
Kêzika biharê
Dest û piyan bilivîne
Xwe bişidîne
Ma bibînin
Gilazên moriyan
Taca seriyan
Rastmalâ bedewiyan

De rabe
Çiya û deştan tev de
Mizgîneke bîne,
Bi kilên binevşê birengîne
Binê!
Li hesinên girtîgehê bar ke
Ez vereşînim
birêsim
Ji te re bikim hêlik û hêlîn

Sosikê,
Dora te ne dîwar in
Derî û pace

Ser te negirtine
Çima melisî, xewar î

Xalxalokê,
Here
Li Navqedexeya min
Dewlek av bîne,
Gola Wanê Wirmiyê
Dijle û Ferat
Her du Zêyan têxe

Dil û gurçikên min derxe
Deyne ser bişangan
Xwe berde nav
Mîna qulînga avî
Bi naz û hez
Ajne ke
Ajne ke!

Estanîkê Koyanê Berzan

Kuçêkê Amede de
Kiyêke diçime
Bawê, dayî û pa yê di wayî
O,

Hema newe kewtîbi pancine
Qamêka wesarine
Çimêkê esmanîni sero bî
O,
Hêvî bi...
Siweyna;
Bay ê şîne kar
Şanwanan;
Destan de wer, pêwer
Ageyrena miyanê kulfetî.
Rakewtişan;
Ê,
Sere nayne çokanê bay xo ser
Bay ê,
Her tim ê rê
Estanîkê derg e
Zaf, zaf derg e vatêne.
Estanîke de;
“Koyê berzî, geliyê xorî,
Awa zelal e, adir o gur û gunê gerî-
la” bibî...
Hewna, vereşanêk;
Gama bay ê ageyrayne kiye
“Faile yê Meçhûl” yew gule teqa...
Wer, pêwer û gunî kewtî tîmiyan

Yew dara çinêyere qelewiya
Yew cînîviya û di wayê sêwirî
Û o,
Hendî miyanê
“Estanîkê Koyanê Berzan” de bi...

ROŞAN LEZGÎN

Bi Kezeba Şewat

Her ku keleşa di destê şervanên min
de radiweste
Gemarî dibe û zengar lê diçêre
Her ku ez welat dibînim
Di bin ala dagirkeran de
Kul û derd û eş li dilê min diçêre
Wê çaxê ez jî bi kezeba şewitî
Li helbesta xwe diçêrim...

FATÎH BENEWAR

Navenda Çanda Mezopotamyayê ya Îzmîrê

● 19.12.98, şemf:

Konsera Koma Azad "Şemal", saet: 18.00

● 20.12.98, yekşem:

Konsera Koserâ Koma Azad "Şemal", saet: 18.00

● 21.12.98, duşem:

"Rojâ bazarvaniyan", Konsera Koma Azad, saet: 18.00

● 23.12.98, çarşem:

Konferans: Qetlîama Mereşê. Hüseyin Ozan, A.Celil Demir, saet: 18.00

CALAKIYÊN HEFTEYÎ

YÇKM

● 19.12.98, şemf: Film: "Li Cûlemêrgê demsaleyê". Derhêner: Erdal Kiral, saet: 16.00

● 20.12.98, yekşem: Bi zimanê huner mirov û civak "Dertolt Brecht û tiyatroya epîk". Pêşkêşvan: Nazif Uslu. Beşdar: Zeliha Berksoy, saet: 15.00

Pêşandana tiyatroyê: "Tiyatro Manga"

Navê lîstikê: Çekên Carrarê. Nivîskar: Bertolt Brecht. Rêveber: Halit Karaata, saet: 17.00

● 25.12.98, în: Çalakîyên Navenda Çanda Mezopotamya, saet: 17.00

Perwerdehiyek alternatîf û nêzî gel

Zanîngeha Azad

Zanîngeha Azad Piştî Enqereyê, li Stenbol, Îzmîr, Îzmît şaxên wê hatin vekirin, niha jî xebata vekirina şaxa Amedê dest pê kiriye.

Zanîngeha azad, di sala 1994'an de di bin serkêşiya Dr. İsmail Beşikçi, Prof. Fikret Başkaya, Prof. Yalçın Küçük de li Enqerê hate damezrandin. Armanca Zanîngeha Azad, eve ku rewşenbîriya ku di bin bandora Ewropayê de maye ji holê rake, gel li dijî împeryalizma Ewropa û Amerîkayê biparêze, bi vî awayî perwerdehiyeke alternatîf pêk bîne.

Zanîngeha Azad roj bi roj sazîbûna xwe bi pêş dixê. Pêşî li Enqereyê dûv re li Stenbol, Îzmîr, Îzmîtê şaxên wê hatin vekirin. Niha jî xebata vekirina şaxa Amedê dest pê kiriye.

Zanîngeha Azad bi giştî xwediyê dused perwerdekar û hezar û pêncsed xwendekarên e. Mirov dikare bibêje perwerdekarên zanîngehê kesên muxalîf in. Li gorî perwerdekarên Zanîngeha Azad ên Stenbolê, aloziya nasnamaya rewşenbîran heye, gerek rewşenbîr xwe ji Kolana Îstîklalê rizgar bike û bi gel re hev du nas bike.

Zanîngeha Azad xebatên xwe li ser navê Weqfa Forûma Tirkîyeyê û Rojhilata Navîn bi serokatiya Fikret Başkaya didomîne. Di danasîna sazîkirinê de armanca xwe wiha tîne zimên. "Mirovahî dikeve salên sêhezaran. Wê mirovahî astengiyên li pêşiya demokrasiyê û aştîyê ji hole rake. Ev dereweke gelekî mezin e. Ev êrişa Ewropayê ye, ev bîrdoziya kapîtalîzmê ye. Ev politîkaya gerdûnîbûnê ye. Bi vî armancê di serî de çapemenî û hacetê kapîtalîzmê, mirovahiyê û rewşenbîran dixapînin. Armanca wê ya herî mezin ev e; mirov ji pratîka dîrokê dûr bixe. Gerek ev politîka tek biçe. Di serî de pêwîstiya mezin, perwerdehiyeke alternatîf û nêzî gel e."

Tê diyarkirin ku Zanîngeha Azad dibistana karkeran a Ewropayê jî xwe re minak girtiye. Dibistana George Politzer. Tekîliyên li zanîngehê ne bi awayekî mamoste-şagirt ne. Bi beşdariya her du aliyên dersê tê dayîn. Bi vî awayî perwerdekar jî xwendekar jî têdîgihîje. Xwendekar kîjan dersê bixwaze, wê dersê distîne.

Zanîngeha Azad, xwe bi berhemên zanîngehê fînanse dike; Wekî Forûma Rojhilata Navîn, Bakîş û pirtûkên li ser zanîngehê çap dibin. Berpîrsê Zanîngeha Azad yê Stenbolê

z a -
nînge-
hê wiha
dinirxîne: "Mi-

rov nikare bibêje zanîngehê sazîbûna xwe bi awayekî xurt bi cih aniye. Em hêvî dikin lê hîn kêmasiyên mezin di her warî de hene. Di nav perwerdekar û xwendekarên me de ji her fikir û ramanê mirov hene, ji bo tekîliyên dostanî ev hîç nebûye asteng. Gerek di serî de rewşenbîr û perwerdekar xwe ji çanda barê azad bikin. Heta ew nebe, mirov nikare qala rewşenbîriyê û piştgiyariya proleterya bike."

Li gorî Zanîngehê, Tirkîye gerek sê kêşeyên sereke çareser bike, yek; pîrsgirêka kurd, mafên mirovan, aborî.

Ligel ku ji yê li bajarên din pir cûdahiyek di nav wan de tune ye, dersên li Zanîngeha Azad a Stenbolê tînin dayîn ev in: "Aborî-polîtîk û aloziya kapîtalîzmê ya dawîn," "Li Tirkîyeyê pêşketina kapîtalîzmê," "Dîroka kedê û analîzên dewletê," "Marksîzm û psîkanalîz," "Dîroka hunerê," "Rojhilata Navîn," "Li Tirkîyeyê û cîhanê çep," "Çavkaniyên mafên mirovan ên navneteweyî," "Di tîkoşîna civakî de jin," "Pîrsgirêkên mirovê nû."

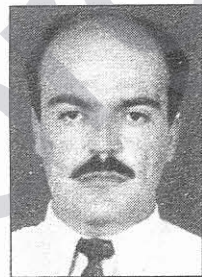
Li Zanîngeha Azad dersdayîn dibin du sernavan de hatine veqetandin, wekî "Dema Payîzê" û "Dema Havînê."

Li Zanîngeha Azad a Stenbolê her sal sê perwerdekar, sê xwendekar û mirovek ji weqfê ji bo rêvebîriya zanîngehê bi awayê pişkê tîne hilbijartin. Bi vî şiklî hem xwendekar hem jî perwerdekar beşdarî karê rêvebîriyê dibin.

AZADIYA WELAT /STENBOL

TÎŞK

Kurd û Emerîka

BEKİR ŞIVANÎ

Legel nizîkbûnê hezarey duwem û seretay sedey bist û yekem da, kêşekeman, wate letûpetbûnê welatman û negelîştîneteweyekî 40 milyon kesî be azadî, babetekî serekî siyasî dagîrkeranî Kurdistan û hemû ew layen û dewletane ye ke le nizîk û dûrêwe peywendîyan be kêşey kurdewe heye.

Eger le bazney dagîrkeranî Kurdistan derbiçîn û le goşenîgay derewewe seyî qonaxî diway derçûnî Serokî Giştî PKK A. Öcalan bo Roma bikeyin, nakokî û dûbendiyekî zor aşkira debînin le nêwan boçûnî Emerîka da sebarete be kêşey kurd le herdû parçey Kurdistan le Bakur û Başûr. Helbet mêjûy em nakokîye taze niye û lem maweye da dirust nebûwe, belkû kon e û hoy taybetî xoy heye, belam ewe heye ke legel gewrebûnêwe kêşey netewekeman da îdî leyenekanîş naçar debîn helwêstî xoyan lemer ême rûntir bikenewe çûnke rewş wa dexwazê.

Gumanî tîda niye ke Emerîka le çîwarçewey berjewendî xoy da hêlûkewt legel babete nêwdewletîyekan dekat û em bare kêşeyê emêş degrêtewe. Emerîka siyasîetêkî dûruwana derheq be kurdî Bakur û kurdî Başûr peyrew dekat. Le ber ewey dij be rijêmî Saddam Hûsên e, amêz bo kurdî başûr dekatêwe û hewil dedat nakokî nêwanyan çereser bikat û hawkariyan dekat ke qewareyekî taybet bo xoyan damezrênin. Hanyan dedat dij be rijêmî Baxdad rawestin û hêlûkewtî legel neken, bêguman hemûman demanewê kurd hîç peywendî be rijêmî Iraqewe nemênê û le aştî û aramî da bijî û berew serbexoyî û damezrandîni dewlet hengaw binê. Lêreş da berjewenî kurd ê Emerîka yek degrêtewe û karî hawbeş deken, em helwêstêy Washington cêgay rêz e eger le beşekî tîrî welatî dagîrkerawî ême siyasîetêkî pêçewane perew nekat. Mebestim bakurî Kurdistan e, eweta Emerîka tîkoşanî reway gelêkî 20 miliyon kesî serûy Kurdistan be tîror naw debat, her le ber ewey Tirkîye hawpeymanî Emerîka ye le Peymanî NATO da. Emerîka mawey 15 sal e çawpoştî dekat le sotandin û kawilkirdîni gundekanî bakurî Kurdistan û kuştîni û derbederkirdîni danîştîwanî û be hîç corê gûşar naxate ser Ankara ta dest le siyasîetî qirkirdîni gelî kurd helbigrê. Êtaş ke kêşey kurd pêy nawete qonaxekî tîr û le Ewropa deng berz dekrêtewe bo dozînewey çareserêkî aştî û siyasî em kêşeyê, Washington lebirî ewey gûşar bixate ser Ankara û razî bikat xoy leçareser kirdîni kêşey kurd nizîk bikatewe, ke çî debînin le pişt Ankarawe radewestê û heman helwêstî Tirkîye dubare dekatêwe. Ca eger eme durûyî û kurd witenî siyasîetî (Banêk û Dû hewa) nebê, ey çî ye?! Bawer nakem hîç kurdekî xawen birî neteweyî û mirovayîti bewe razî ke beşekî zorî gelê kurd û mezintîrîn parçey Kurdistan bikrê be koçî qurbanî bo siyasîet û berjewendîyekanî Emerîka û welatanî rojawa.

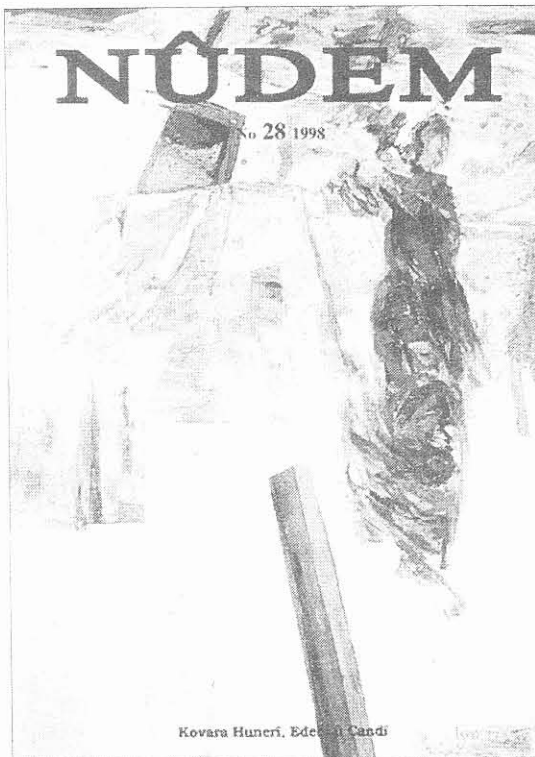
Dawakiraw le çîni roşînbîran û niştîmanperweran û lêze siyasîyekanî Kurdistan û heman kat be hemû şeweyek gûşar bixene ser Emerîka ta be yek çaw temaşay kurd bikat û le çareserkirdîni kêşey kurd da le bakurî Kurdistan hawkarî bikat û çî dî nehêlê beber çawî sertapay cîhanewe gelêkî bêçek qir bikrê.

Hejmara 28'an a Nûdemê derket

Kovara çand û hunerî Nûdem bi hejmareke nû derket pêşberî xwendevanên xwe. Ew hejmar ji bi sergotara ku ji hêla Firat Cewerî ve hatiye nivîsandin dest pê dîke. Di vê sergotarê de Cewerî li ser rewşenbîrê kurd Sebrî Botanî ku berî niha bi demeke kin koça xwe ya dawîn kiribû, radiweste. Cewerî çêlî tîkiliya xwe û Botanî dîke û li ser rewşenbîriya Botanî, hêvî û daxwazên wî çend tîbîniyan rêz dîke. Her wekî tê zanîn Botanî nivîskarêkî Nûdemê bû û nivîsên wî yên li ser mijarên cur bi cur di nav rûpelên kovarê de cih girtibû. Piştî vê gotarê wêneyekî Botanî û helbesteke wî jî cih girtiye.

Li pey vê nivîsê çirokeke balkêş a Ferhad Shakely tê. Ew çîrok ji hêla Elîşer ve ji zaravayê soranî bo zaravayê kurmançî hatiye lêanîn. Di nava çîroka bi sernavê "Term" de serpêhatiya xortekî heye ku digel bavê xwe dest bi rêwîngiyekê dîke û di rê de bavê wî dimire, ew ji bêgavî termê bavê xwe bi xwe re digerrîne. Li dûvê nivîsê wergera teksteke dîrokî "Şîretên Ahîqar" hatiye. Wergera van şîretan ji hêla Hemîd Kılıçaslan ve ji tirkî hatiye kirin.

Bîranînên Refîq Hilmî di bin sernavê "Bîranînên min" de di vê hejmarê de jî didomin. Refîq Hilmî di vê beşê de li ser jiyana Şêx Mehmûd dinivîse. Lêalîna vê nivîsê bo zaravayê kurmançî ji hêla Ziya Avcî ve hatiye kirin. Dê ev nivîs bo kesên ku dixwazin Şêx Mehmûd ji nêzik ve binasin sûdewar be. Bi tay-

betî tîkiliya di navbera bavê Şêx Mehmûd Şêx Se'îd û Padişahê Osmanî Ebdulhemîd de hêjayî dabaşkirinê ye.

Di nava vê hejmarê kovarê de şanoyeke Celadet Alî Bedîr-Xan jî cih girtiye. Ew listika bi navê "Hevind" ji hejmarê 29'an a kovara Hawarê hatiye wergirtin. Piştî vê nivîsê, N. Zaxurani li ser "Felsefê û edebiyat"ê radiweste. Zaxurani tîkiliya felsefê û edebiyatê hildaye dest. Wî, di vî warî de dîtin û ramanên filozofan rêz kirine û bi alîkari-

ya wan mirov tê digihêje ku di domana dîrokê de ev tîkiliya bi çî awayî hatiye şîrovekirin. Bo nimûne, Arîstoteles û Platon hunerê mîna lasayîkirina diyardayên reng xwezayî dibînin. Piştî vê nivîsê hunerî-lêkolînî, beşa sêyemîn a danasîna Olof Palme cih digire. Her wekî nivîsên berî niha yên bi vî rengî, ew nivîs ji hêla Mihemed Dehsîwar ve hatiye amadekirin. Li dûvê nivîsê çîroka Guy de Maupassant a bi navê "Sîwan" tê. Ev çîroka ku li ser çîkûsiya jinekê û mîrê wê radiweste, ji hêla Serdar Roşan ve ji Swêdî hatiye wergerandin. Şîroveya Dîwana Melayê Cizîrî ku di hejmarê din a Nûdemê de dest pê kiribû di vê hejmarê de jî didome. Emîn Nardozi xebata Mele Ehmedê Zivingî jî erebî wergerrîne.

Ji bilî van nivîsan, nivîsa Dilbixwîn Dara ya bi navê "Di romanê de xeyal û teswîr", nivîsa Laleş Qaso ya bi navê "Beşek ji romana şêşev û sêroj", Çîroka Şerefxan Cizîrî ya bi navê "Mêrxasiya Mûso" çend nivîsên hêjayî dabaşkirinê ne. Helbestên kesên mîna Cemil Denli, H. Kovan Baqî, Rênas Jiyan, Arjen Arî û Edip Cansever di vê hejmarê kovarê de hatine weşandin.

Di dawîya kovarê de danasîna ber-

hemên nûhatiye heye. Rojen Bernas di bin sernavê "Şerefnameya bi kurmançî û bîra me ya millî" de wergera kurmançî ya Şerefnameyê dinirxîne. Bernas bi taybetî balê dikişîne ser vê yekê ku yekemîn car e ev berhem li zaravayê kurmançî hatiye wergerandin. Rojen Bernas digel nirxandina berhemê, balê dikişîne ser nirxên neteweyî yên mîna vê pirtûkê û hestên neteweyî. Ev werger ji hêla Ziya Avcî ev hatiye kirin. Xwendevanên Nûdemê yên domdar dizanin ku berê jî çend nivîsên Avcî li ser vê berhemê di nava rûpelên kovarê de hatibûn weşandin.

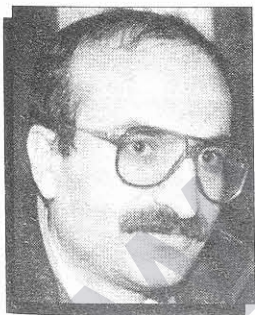
Danasîna duyemîn ji hêla Şerefxan Cizîrî ve hatiye kirin. Cizîrî pirtûka Mehmed Uzun a bi navê "Dengbêjlerim" di bin sernavê "Dengbêjên Mehmed Uzun" de hildide dest û hinek rexneyan arasteyî berhemê û nivîskarê wê dîke. Şerefxan Cizîrî pêşî rêbaza nivîsandina berhemê rexne dîke û dide zanîn ku Mehmed Uzun ji dengbêjan zêdetir, li ser tîkiliyên xwe yên bi van dengbêjan re rawestiyaye. Her wiha, Cizîrî balê dikişîne ser zimanê ku pê berhem hatiye nivîsin û pêwîstiya nivîsandina bi zimanê kurdî tîne zimên. Cizîrî di vê danasînê de çêlî hinek agahiyên çewt jî dîke û bo vê yekê jî nivîskar rexne dîke.

Ji bilî van berhemên di dawîya kovarê de danasîna gelek berhemên din jî heye.

SERWÎSA ÇANDÊ

Qetlîama Eleqemşê û mehmekemeya tirkan

HASAN KAYA

Dema ku ez biçûk bûm, derwêşan bi erbanê stranek digot. Çend gotinên ku a niha ji wê stranê tîne bîra min ev in: "Wan wehşên kurê wehşan Agir berdane laşan"...

Ev stran li ser qirkirin û şkestina Eleqemşê dihate gotin. Eleqemşê gundekî li ser Hezêxa Mêrdînê ye. Heta niha ji bilî nivîsek duduyan pê ve di heqê wê tevkujiyê de, li tu cihan ez rasti tu malûmatan nehatim. Malûmatên min jî yên dema zarokatiya min in. Ew malûmatên ku bapîrê min û çend camêrên din di civatan de digotin û ew strana bi şewat a derwêşan li ser hişê min mane. Kêmasiyek e ku heta niha min ev qetlîam venekolaye û nebûme xwediyê agahiyên tîkûz. Van rojan piştî ku doza kurdan li cihanê hate axaftin û gotin hate ser qetlîamên ku osmaniyan û tirkan pêk anîne, ev bûyer hate bîra min. Li gorî ku tê bîra min ev bûyer weha qewimiye:

Bi texmîna min sal der û dora 1925'an bûye. Wê demê li herêmeke Kurdistanê rapêrînek hebûye. Gundên der û dora Hezêxê jî

dixwazin ku qereqolên der û dorê ji herêma xwe derxin. Jixwe wê demê hindik qereqol hebûne. Diavêjin ser qereqola Eleqemşê. Tivîngên leşkeran ji wan distînin û wan ber didin. Piştî ku xeber diçe qolordiyê û pê dihesin ku kurdan bi ser qereqola Eleqemşê de girtiye, eskerekî giran dişînin wê herêma.

Kalên ku ev bûyer bi çavên xwe dîtibûn, roja wehşetê weha vedigotin: Rojêke ku şilî û şapê dibarî bû. Ji teyareyan belavok hatin avêtin. Di belavokan de dihate gotin ku bila mîr bi tevî çekên xwe, berdest bibin, hikûmetê efû derxistîye. Topiskek jî li tu kesî nayê dan. Fermandar li gundan geriyar. Fermandarê herî mezin mirovekî çavşîn bû. Ji hinek gundan re hate gotin ku bila ew kinçekî spî bi serê darekî ve bizeliqînin û li ser ban daçîkînin. Paşê hat fêmkirin ku ewên ku paçê spî daleqandin aligirê dewletê bûn. Ji bo ku bi çewtî leşker ziyane negihîjîne wan, ji wan re hatibû gotin aleke spî li ser banê xwe daçîkînin.

Leşkeran mirovên sêzde-çardeh gundan li bendera keviya Eleqemşê kom kirin. Gelek kes teslîm nebûn; berê xwe dane binxetê (sûrî). Hinek teslîm bûn û hinek hatin girtin. Mîr, zaro û jin jî hev hatin veqetandin. Têleke bi dirî li dora wan pêçan û ew gulebaran kirin. Piştî ku gulebaran kirin, donê gazê bi ser wan de reşandin û agir berdane laşan. Bi taybetî mîr kuştin lê gelek jin û zarok jî hatin qetilkirin.

Ew gotina ku di stranê de derbas dibû, "wan wehşan agir berda laşan" ji wir dihat. Dema ku Sofî Nûrî bûyera Eleqemşê digot, bi taybetî di binê bandora du tiştan de dima. Yek jê, dema ku tîlê li dora mirovan dipêçin, jinek tîdigihêje ku dê bêne kuştin, ji ber wê yekê zaroka xwe dide qomitanê tirkan. Dibêje: ji bo xwedê vê sebiyê nekujin. Fermandar zarokê dide ber singoyan. Sofî Nûrî digot roviyên zarokê derketin derve. Zarok nemir û bi roviyên xwe leyist. Ya duyemîn ev bû, dihat gotin ku laşê mirovên ku hatibûn sotin sip û spî bû. Mîna kefen bû. Sofî Nûrî digot ji ber ku ew şehîd bûn lewre laşê wan weha spî bûbû. Jixwe bêkefen hatine veşartin. Di vê bûyerê de pir hindik mirovên ku di binê laşan de mabûn birîndar xelas bûbûn. Di rojên li pêşîya me de mirov dikare bi awayekî zanistî, bi belge û bi alîkariya şahidan ve qetlîamê vekolê.

Niha dewlet dibêje ezê kurdan bidim mehkemê. Dewleta tirk û hevalbendên wê dixwazin di kirasê serokê neteweyî de gelê kurd, tîkoşîna kurdan bidarizîne. Min bi tenê behsa yek wehşeta Con-tirkan kir. Wekî ku zarok dibêjin: Xwezî! Xwezî rojêkê mehkemeyek were sazîkirin û kevir, ax, av, deşt, çiya daristan, heywanet û asîmanê welatê kurdan bi ziman bibin û hovîtiya Con-tirkan bibêjin, hem şahid û hem jî dozvan bin di mehkemê de...

e-mail: hasan kaya@usa-net

Kewa biqiloç

Mirovê nêçîrvan silav li civatê kir û bêdeng çû rûnişt. Civat geriyabû û behsa nêçîrê vebû. Wî jî, cihê xwe xweş kir û dest bi gotinê kir:

– Sala çûyî ango par van çaxan, min rahişt çifteya xwe û ez çûm devê newalê, min kozika xwe çêkir ku tê de rûnim. Dîna min dît kewekî got fir ji binê keviya min firî. Min da dû. Çû xwe li nezarê Mişreqtewil danî. Baweriya we bi Xwedê be, mezinbûna wê ji gayê me Kejo zêdetir bû, ne kêmbû. Ez li pey ketim. Na welehî min ew li nav Hemiya Şêx Berhîm qeliband. Vir de wir de çû, çima qiloçê wê di benekî de nealiqî. Ez gihîştimê, belê min dê bi tenê nika-ribûya wê bigirim. Ez derketim serê ziyaretê min gazî gundî, cîranan kir û min got: “Du-sê werisan bînin zû wê bifire!” Na wellex çar pênc xortên qirase li ser hawara min hatin û me ew baş girêda û me ew serjêkir. Ez zêde serê we neêşnim, me goştê wê kir heft gewdên dimsê û me ew keland. Me kire milûd xelas nebû. Tiştên ku ji ber ma, me kire mexsûde, xelas nebû. Me kire qelî û şeş-heft den mişt bûn, dîsa

xelas nebû. Heta duh-pêr jî me qeliya wê dixwar.

Cîranê wî xwe negirt û jê pirsî, got:

– Gelo we hestiyên wê çi kir jê?

Nêçîrvan destê xwe hejand û got:

– Qey hûn di guhê gê (ga) de ne? Ma pira ku par van çaxan, li binya êş lê bû, ji çi çêbû?

Hê Mezintir

Misto, hê nuh ji leşkeriyê hatibû. Saqoyê xwe diavêt nav milê xwe, paniya sola xwe dişikand û li nava gund digeriya. Gava ku diçû nav civatê jî, ji qurtê silav nedikir. Tizbiya xwe dihejand û ji vî serî diçû wî serî.

Rojekê gundiyê wî, yê qerfok ku navê wî Xelef bû, çû li ser Misto rawestiya û jê pirsî, got:

– Misto, lawo tu dibê qey tu kesî ji te pê ve leşkerî nekiriye. Heqe tu pozê xwe bilind dikî û dimeşî. Gelo li leşkeriyê ritba te çi bû?

Berî ku Misto bersiv bide, xortekî got:

– Qey onbaşî bû.

Misto xwe wekî dikê elokan nepi-

xand û got:

– Hê mezintir.

Xelef got:

– Ê qey tu çawîş bûyî?

Misto got: Hê mezintir.

Bala civatê kişand û zilamên wê derê li wan civiyan û her carê yekî ji wan pirsî û Misto jî bersiv da.

– Qey tu Yûzbaşî bûy?

– Hê mezintir.

– Tu bînbaşî bûy?

– Hê mezintir.

– Albay?

– Mezintir.

– General?

– Hê mezintir.

– Genel Kurmay?

– Mezintir, mezintir.

Xelef pir aciz bû û destê xwe bir ber çengoya Misto û gote wî:

– Qey tu înekbaşî bûy!? Ma wekî din çi heye?

Misto destê xwe avêt ser milê Xelef û tepand û got:

– Helal be ji te re! Bi Xwedê te tê re derxist. Lewre serbazê min her gav ji min re digot; “înekbaşî!”

BERHEVKAR: ADAR JIYAN

BI XELAT...

XAÇEPIRSA BI XELAT (151)

XAÇEPIRSA

Ministêre	F	Kirê	Serjê	A	Tîpa	Navê	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tawir	H	E	L	W	E	S	T	G	A	X					
Di kaxîzî	R	I	N	T	G	A	R	A							
Parwêgeh	M	A	B	E	D	P	I	R	A	N					
Lengî	S	A	R	A	L	E	N	A							
Parwêgeh	Q	E	S	E	M	N	A	M							
Tîpêk	T	B	A	W	A										
Serbazê	K	A	W	P	R										
Edîto	M	A	F	A	R										
Saxîk	D	L	S	O	Z										

PEYVA VEŞARÎ

Mebûsekî kurd wêne	1	Mêrê bûkê	Sembola hidrojen ê	Menteşe	Dad	Zimanekî rojhilata navîn
Yayin		Awa	Sembola azot ê	Dijwateya zêde	Kurtenivîs a bijîjk berepaşki	
Orgenekî rûyê mirov			7	Kirdar		
Şemsiye		4	Xurt			
			Dijberê kevn			
			6	Dengdarê n med	Di soranî de "l"	
				Qetiya	Pêşgirek	
Cinavkek			Amûreki mûzîkê	Ar û namûs		
Di spora japonan de silavek			Cihê ne diyar	Tîpa yekemîn		
		Tîpa du q'yê	Pêşgirek		Pêşeroj	8
			Mehmiz		Çamûr, axaşil	
Rihetî					Lawirek	
Cejn						
		Bi kirdkî ben			Cinavkek	
					Notayek	
Cihêki dûroki li Wanê						
Paşgirek						
		Têkiliyên li dora eşirê				

PEYVA VEŞARÎ

Bersiva Xaçepirsa 149'an

Xaçepirsa me bi xelat e. Di 15 rojan de çi bersiv bigihêjin ber destê me, em dê wan binixînin û bi riya pişkê li 5 kesan belav bikin. Xelata hejmara me ya 151'ê Diwana Feqiyê Teyran 'Ey avê av' e

Jêrenot:
Ji bo ku bersiva we bê nixandin, divê hûn "Peyva Veşarî" di nava qutiyên li bin xaçepirsê de binivîsin û tevî navnîşana xwe ji me re bişînin.

DÎWANA
Feqiyê Teyran

ey avê av

Pênc kesên ku xelata 149'an Kaseta M. Şêxo 'Nesrîn' qezenc kirine ev in: Egîr Doğan /İskenderun, Zeynel Ekocağı / İzmir, Keji Erdem / Riha, Cemal Asinc / Semsûr, Şahin Enç / Meletî.

PEYVA VEŞARÎ

1 2 3 4 5 6 7 8

Piştî 20 salan şahidekî qirkirina Mereşê:

An emê bihatana kuştin An emê bişewitiyana

Hêzên dewletê ji faşîstan re digot ku kî komûnîstekî, cudaxwazekî û elewiyekî bikuje çawa ku pênc caran here hecê û vegere dibe xwedî xêr. Dewletê bi hinceta pevçûna di navbera polîsan û gel de (!) hêzên xwe ji herêma Maraşê vekîşandin.

Li gorî lêkolîn û lêgerînên zanistî şênîyê Bajare Mereşê 6 hezar sal berî zayînê derbasî jiyana dêmanî bûye. Maraş di dîrokê de ketiye bin destê gelek dewlet û hêzan. Mîrov dikare wan hêzan wiha rêz bike: Gurgum, Hattî (Hitî), Mîtanî, Asûr, Ûrartû, Pers, Makedonya, Bîzans, Sasanî, Roma, Merwanî, Osmanî û Komara Tirk. Rewşa koznopolît a Mereşê ji vê çand û dîroka kevnar tê. Li gorî hin lêkolîneran Mereş navekî kurdî ye. Vê dîtina xwe jî li Mereşê bi pîrbûna marên reş ve girê didin.

Mereş ji aliyê erdnîgarî ve di navbera sînorê Tirkiye û Kurdistanê de dimîne. Ev taybetiyên bajêr ên erdnîgarî, dîrokî û civakî Mereşê ji bo Komara Tirk girîngtir dikin.

Mereş di dîroka nêzik de beramberî qirkirineke nedîtî ma. 20 sal di ser vê qirkirinê re derbas bûne lê bandora wê didome û diyar e ku dê bi dehan salan jî bidome. Qetliama Maraşê bêyî sedemên dîrokî, civakî û bûyerên ku di salên 80'yê de rû dane, ne gengaz e ku bi awayekî baş bê nîrxandin.

Bi salên 1980'yê re li Tirkiyeyê tevgerên çepgir kemilîn, li Kurdistanê jî PKK'ê çirûskên Têkoşîna Rizgariya Neteweya Kurdistanê pêxistin. Kongreya Yekem vê yekê berbiçavtir dike. Karker, xwendekar, kedkar bi kurtayî di civakê de her cure mirov rabûn ser piyan. Muxalefeta civakî rejîm hejand. Berî wê, dewletê digot qey Tevgera Azadiyê û tevgera civakî di bin kontrola wê de ye. Pergalê ev bûyer jî bo windakirina xwe wekî despêkeke mezin didît. Lewma jî faşîzmê çavê endamê xwe li provakasyon û dek û dolaban dîgerand. Û herêma Mereşê ji bo vê yekê gelekî guncaw bû. Ji ber ku li Mereşê elewiyan tirk û kurd, sunî bi sedan salan bi hev re jiyane. Gelê bajêr di Şerê Cihanê yê Yekem de jî li dijî împeryalistan berxwedaneke mezin nîşan daye. Lê sistêmê ev cudatîyên di nava gel û baweriyên de bi awayekî nijadperest bi kar anî û ev yek kire hinceta qirkirinê.

Pêxwas li ser kar in

Dewleta nehênî amadekariyên xwe qedandibûn. Li benda îşaretêkê bû û ew çirûsk jî ji aliyê faşîstên di bin kontrola

Wêne ji pirtûka Sessiz Tanî

wê de hatin pêxistin. Roja 19'ê berfanbara 1978'an faşîstê bi navê Ökkeş (Kenger) Şendiller ku îro mebûsê Parlamentoya Tirk e, bombeyek avête Sînemaya Çiçekê. Li sînemayê filmekî li dijî Yekîtiya Sovyetê dilîst. Temeşvanên film jî bi piranî rastgir û faşîst bûn. Bi dû wê re faşîstan got elewî, cudaxwaz (kurd) û komûnîstan ev çalakî pêk aniye. Piştî vê qehweyeke ku bi piranî kurdên elewî û çepgir diçûnê, hate bombekirin. Roja 21'ê berfanbarê du mamosteyên endamê TÖBDER'ê (Komeleya Yekîtiya Mamosteyên Tirkiyeyê) hatin kuştin. Kesên ku ji bo merasîma cenazeyên van mamosteyan kom bûbûn, ji aliyê faşîstan ve hatin gulebarankirin.

Hêzên Dewletê ji bajêr vekîşin

Hêzên dewletê ji faşîstan re digot ku kî komûnîstekî, cudaxwazekî û elewiyekî bikuje çawa ku pênc caran here hecê û vegere dibe xwedî xêr. Dewletê bi hinceta pevçûna di navbera polîsan û gel de (!) hêzên xwe ji herêma Maraşê da vekîşandin. Dewletê tu mudaxale nekir. Faşîstên derdora Maraşê di bin kontrola dewletê de hatin Maraşê. Faşîstan êrişên xwe bi piranî li Yörükselim, Serintepe, Mağaralı û Yenimahale pêk anîn. Bûyerek balkêş jî ev e; berî plana qirêj faşîstên sîvil xwe wekî x-

û kargeh şewitandin. Ji mejbûrî em kargehê derketin, em ketin malekê. Xwediyê malê dadger bû. Pêşiyê ne west me bihewîne, lê em bi zorê ketin hundir. Li hundirê avahiyê agir hatin (gur) bûbû. Heta derence jî dişewitandin. An em ê bihatana kuştin an jî em ê bişewitiyana. Me malbata dadger jî li hundir derxist û em ji avahiyê derketin. Piştî vê, di wê aloziyê de min hevalê xwe winda kirin. Her der bûbû toz û dûxan. Bombe, xwîn, zarokên birîndar, laşên parçebûyî... Min xwe avête dexlê xwediyê otelekê. Pêşî li simbêlên min nêrî, ez qewirandim. Min xwest ku ez xwe li avahiya adliyeyê ji wan kujerên bifilitînim, lê leşkerên li ber adliyeyê bi doxa çekan li min xist û ez di xwînê de gepeçandim."

Min xwe li dînitîyê danî

Dema Mehmet Özdemir qala van bûyeran dikir, diricifî û hêstir ji çavê wî dibariyan. Özdemir di vê psikolojîyê de wiha domand: "Li kolaneke ez û bi sedan faşîst beranberî hev man. Kêliya ku em hatin hemberî hev, bûyereke ku min di pirtûkekê de xwendibû hate bira min. Di wê pirtûkê de şoreş gerek ji bo ku ji dijmin xelas bibe, xwe li dînitîyê datîne. Min jî di wê demê de xwe li dînitîyê danî. Ez carinan rûdiniştim carinan radibûm. Bi vî awayî min komika çekdar li paş xwe hişt. Wan jî ji van tevgerên min bawer kir. Bi vî rengî ez hetanî îstasyona trenê meşiyam. Lê dewletê bi zaneyî tîkiliyên Mereşê bi derdorên wê re biribû. Ez ê biçiyam Navçeya Kurdoxlu (Türkoğlu). Mîna bûsek li min sekinî. Ajotkarê mînbûsê dizanibû ku li wê navçeyê bi piranî elewiyan tirk û kurd dijîn. Ji min re got: "Tu yê ji bo çi herî vê navçeyê? Min jî got ez ê herim, hevalê xwe yê leşkeriyê bibînim." Dema ez peya bûm, min xwest ku ez heqê rê bidimê. Ji min re got: "Yok kardaş bugün komünistlerin hepsini geberteceğiz, bugün bizim bayramımız ondan dolayı bugün para almuyoruz" (Na bira îro em ê hemî komûnîstan bisekitînin, îro cejna me ye. Lewma jî em îro pereyan nastînin.)

EMİN BOZAN

batkarên belediyyê dabûn nasîn û ji bo ku bi hêsanî bibînin malên elewî û kurdan bi îşareta X îşaret kiribûn. Ew malên îşaretkirî yek bi yek hatin şewitandin, mirovên di van malan de rûdiniştin hatin qirkirin. Ev komkuji heta 25'ê mehê domiya. Li gorî agahiyên dewletê yê fermî 112 kes hatin kuştin, 210 mal, 70 kargeh hatin şewitandin. Lê mirovên di wê demê de jiyane dibêjin ev hejmar ne ji sisêyan yekê wê ye jî.

Piştî komkujiyê ji sedî 80'yê nifûsa kurdên elewî û mirovên pêşverê koç kirin. Xuya dibe ku yek ji armancên qirkirinê jî ev bû.

Mirovek bi navê Mehmet Özdemir ku xwe wekî şahidê komkujiya Mereşê yê yekem dinirxîne, dîtînen xwe wiha tîne zimên: "Hindik mabû ez jî bihatana kuştin. Ew, rojên pir reş bûn ji ber ku kujerên reşahî dibarand. Li gorî Mehmet Özdemir sê armancên qirkirinê yê sereke hebûn. Yek; rawestandina Tevgera Azadiyê û hilweşandina muxalefeta civakî, du; amadekariya faşîzma 12'yê Rezerberê, sê; kuştin û koçberkirina mirovên pêşverû.

Em ê gotînen Özdemir bêşrove bîdin: Ez û şeş hevalên xwe di kargehekê de bûn. Bi sedan faşîst ku di destê wan de keleş, dar û şotê (bîdon) benzîne hebûn. Berê xwe dane avahiya ku em tê de bûn. Avahiyên çend partiyên siyasî